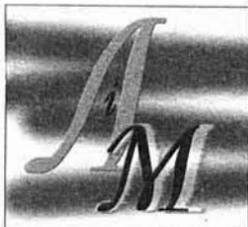

ЛІТЭРАТУРА і Мастацтва

30 верасня 2005 г. № 39/4326

АНОНС!

Час прадстаўнікам прыгожага пісьменства сесці за "круглы стол". Час! Праблем — кош з коптурам. Гэта няпраўда, што мы спазніліся "на свой цягнік". Наадварот, ён толькі — чарговы раз — набліжаецца з-за павароткі. Месца хопіць усім. І тым, хто з "Полымем" ці "Маладосцю" ў руках, і тым, хто — з "Дзеясловам" ці "Архэ"... Топчуцца на пероне і робяць выгляд, што не пазнаюць адзін аднаго.

Без кансалідацыі на здравым грунце атрымаецца тое, што сталася з пісьменніцкім Домам адпачынку на Іслачы — раскіданае гняздо. Хто не згодны, хай дакажа адваротнае.

Вячаслаў ДАШКЕВІЧ СТАР.

4

Мінула 15 гадоў з таго часу, як беларускія кінематаграфісты апынуліся ў становішчы "бяздомных". У 1990 годзе будынак касцёла святых Сымона і Алены (ён жа мінскі Чырвоны касцёл), дзе з 1968 года размяшчаўся Дом кіно, на права вырашылі перадаць католікам. А сёлета 11 верасня, ва ўрачыстай атмасферы свята горада (чуеце барабанны пошчак і фанфары?!), быў адкрыты новы Дом кіно.

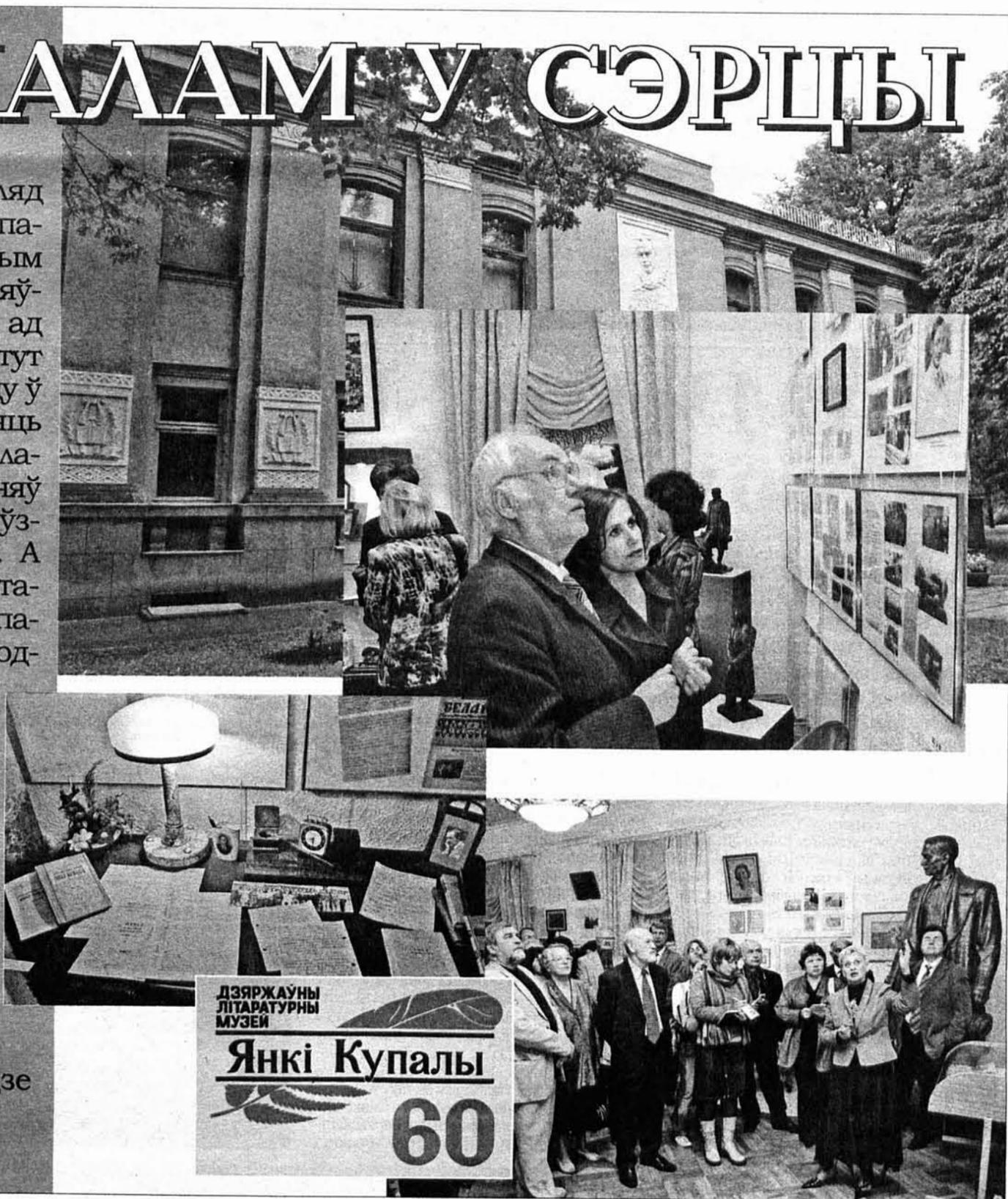

СТАР. 10

З КУПАЛАМ У СЭРЦЫ

Гэты на першы погляд зусім непрыкметны двухпавярховік сіцішыўся ў самым цэнтры сталіцы, у маляўнічым парку непадалёк ад Свіслачы. Але менавіта тут жыве, захоўваецца і з году ў год памнажаецца памяць пра сьляннага песняра Беларусі Янку Купалу, які ўзняў айчынную паэзію да ўзроўню сусветнай класікі. А нядаўна ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы было асабліва шматлюдна і ўрачыста: знакамітай установе споўнілася 60 гадоў. Распачалося святкаванне адкрыццём выставы «І жьццё абымаю ўвакруг...» (гісторыя музея ў падзеях, дакументах, асобах). Назву экспазіцыі вызначылі словы, узятыя з праграмнага верша паэта «Песняй толькі», які ён напісаў амаль стагоддзе таму.

(Заканчэнне на стар. 2)

З КУПАЛАМ У СЭРЦЫ

(Працяг. Пачатак на стар. 1)

— Купалаўскі музей — старэйшая ўстанова такога кшталту ў нашай краіне, — паведаміла загадчыца яго навукова-асветніцкага аддзела Людміла Давідоўская. — Ён быў заснаваны павадле Паставы Савета народных камісараў і ЦК КП(б) Беларусі ад 25 мая 1944 года і адкрыты для наведвання 20 ве-

расня 45-га. Сакратаром па літаратурнай спадчыне пэснера прызначылі жонку паэта Уладзіслава Францаўну Луцэвіч, для якой гэтая справа стала лёсавызначальнай, святым клопатам, дзеля чаго яна жыла і рупілася да канца сваіх дзён.

— Юбілей — гэта і нагода для таго, каб падвесці пэўную рысу пад зробленым не адным пакаленнем супрацоўнікаў, ацаніць плён іх стараннай пра-

цы, — зазначыў дырэктар купалаўскага музея Сяргей Вечар, распачынаючы ўрачыстасць. Сапраўднай еўрапейскай установай назваў купалаўскі музей намеснік міністра культуры Валерый Гедройц. А прысутнасць на святкаванні гасцей з Казахстана — сведчанне таго, што творчасць Янкі Купалы цікавая для вельмі многіх людзей.

Сёлетні юбілей музея — свята не толькі для навукоўцаў. Яно аб'яднала ўсіх прыхільнікаў творчасці Янкі Купалы, незалежна ад узросту. На ўрачыстасць сабралася столькі гасцей, што, здавалася, для ўсіх не хопіць месца ў выставачнай зале. А кожнаму было цікава ўбачыць, што падрыхтавалі тут да шасцідзесяцігоддзя. І, бясспрэчна, людзі, якія займаліся распрацоўкай экспазіцыі, выканалі сваю задачу на «выдатна». Перад глядачамі — летапіс дзейнасці ўстановы, расказ пра падзеі, якія папярэднічалі яе стварэнню, панарама сённяшняй руплівай працы наву-

коўцаў... Экспанаты ўзяты з багатых фондавых калекцый самога музея, з Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь.

Асабліваць выставы ў тым, што наведвальнікі ўпершыню змаглі ўбачыць асабістыя рэчы і дакументы паэта, іншыя унікальныя экспанаты. Напрыклад, частку інтэр'ера гасцініцы «Масква» і пакоя №414, дзе пэснер правёў апошнія дні свайго жыцця. Мемарыяльны куток стваральніка і першага дырэктара музея, жонкі паэта Уладзіслава Францаўны Луцэвіч, пераносіць у атмасферу яе кабінета 50-х—

60-х гадоў мінулага стагоддзя.

А прадоўжылася святочнае мерапрыемства ў Рэспубліканскім Палацы культуры ветэранаў, дзе прагучала пмаат цёплых слоў у адрас супрацоўнікаў музея, пгчырых віншаванняў, канцэртных нумароў вядомых, канцэртных нумароў вядомых, падарункі, кветкі.

Апладысментамі віталі прысутныя людзей, аддадзеных музейнай справе, большасць з іх — жанчыны сталага ўзросту, якія не адно дзесяцігоддзе прапагандавалі творчасць паэта, вялі навукова-даследчую работу. Сярод тых, хто выйшаў на сцэну, — пляменніца Янкі Купалы Ядвіга Юльянаўна Раманоўская: гады працы ў музеі яна назвала лепшымі ў сваім жыцці.

Уручаючы дырэктару купалаўскага музея цудоўную кнігу «Спадчына Беларусі», намеснік міністра інфармацыі Ігар Лапцёнак выказаў падзяку супрацоўнікам установы і за гэтую імпрэзу, і за клопат аб захаванні спадчыны славянага пэснера Беларусі.

Раіса МАРЧУК

ЖАМЧУЖЫНА беларускага Палессся

Пад пагодным блакітам вераснёўскага неба, узнёсшыся над Прыпяццю на крутабокiх стромах, сваё 850-годдзе гасцінна адзначыў Мазыр — жамчужына беларускага Палессся. На свята прыбылі прадстаўнікі ўсіх раёнаў Гомельшчыны, дэлегацыі гарадоў-пабрацімаў з Балгарыі, Польшчы, Латвіі, Малдовы, Расіі і Украіны, многія ганаровыя госці.

Урачыстасці распачаліся святочным прыёмам кіраўніцтвам горада на чале з мэрам Валянцінам Барысенкам у новаадбудаваным Палацы культуры на вуліцы Савецкай, дзе гучалі ўзрушаныя віншавальныя словы прадстаўнікоў дэлегацый і гасцей горада ў гонар памаладзелага, святочна прыбранага горада-юбіляра. Потым пракрочыла святочнае шэсце гараджан да плошчы Леніна, дзе прайшлі канцэрт і ўрачыстае адкрыццё адноўленага драўлянага замка на гары Камунараў. Спартыўна-мастацкае свята «Мы сільней, калі разам» з удзелам футбольных каманд Парламента і Урада Рэспублікі Беларусь і горада Мазыра адбылося на стальёне «Юнацтва» на вуліцы Янкі Купалы пад шатамі старажытнай дубровы. Прыемна адзначыць, што мазыране разам з капітанам-мэрам дастойна выйгралі ў гасцей у нялёгкай схватцы з лікам 1:0. На свяце прагучалі віншавальныя словы старшыні Палаты прадстаўнікоў Нацыя-

нальнага сходу Рэспублікі Беларусь У. М. Канаплёва і першага намесніка старшыні Гомельскага выканаўчага камітэта Г. В. Дашкевіча. Канцэрт артыстаў беларускай эстрады, лазернае шоу і святочны феерверк «Салют табе, старажытны і вечна малады Мазыр» завяршылі першы дзень свята.

Ранішай наступнага дня прайшла літургія ў гонар 1000-годдзя Тураўска-Мазырскай епархіі і 850-годдзя горада Мазыра ў Свята-Міхайлаўскім саборы. У гэты ж дзень былі ўрачыста адкрыты фантан і зона адпачынку «Падарунак да юбілею» каля Палаца культуры «Усходні», новы гарадскі ЗАГС у Палацы культуры на вуліцы Савецкай, дзіцячы казачны гарадок «І ажыла казка» ў парку культуры і адпачынку «Перамога». Потым мазыране і госці горада падняліся на гары Камунараў у адроджаны старажытны замак, дзе прайшло яго асвячэнне Высокапраасвяшчэнным Філарэтам, Мітрапалітам Мінскім і

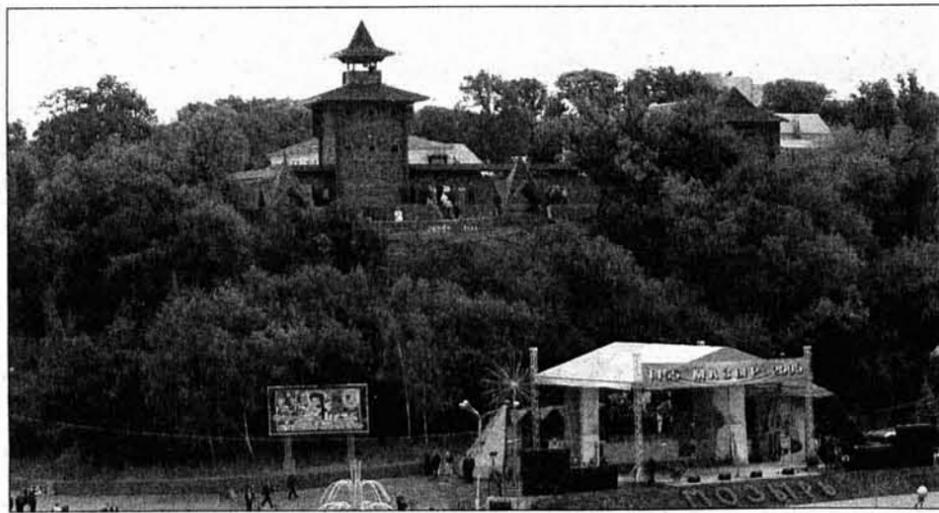
Слуцкім, Патрыяршым Экзархам усяе Беларусі. Прагучала адухоўленая малітва ў гонар усіх мазырскіх пакаленняў, якія здабылі славу і веліч свайму гораду. У «Юбілейным маршы», свяце духавой музыкі, прыняла ўдзел рота Ганаровага караула Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь. Урачысты абед, прысвечаны 850-годдзю горада Мазыра і 1000-годдзю Тураўска-Мазырскай епархіі ад імя Мазырскага выканаўчага камітэта і Тураўска-Мазырскай епархіі быў далдзены ў Па-

лацы культуры Мазырскага нафтаперапрацоўчага завода. Потым на плошчы Леніна прайшоў канцэрт-віншаванне творчых калектываў Гомельскай вобласці «Песняй віншваем цябе, Мазыр!» і цырымонія ўшанавання маладажонаў. Выступленне Нацыянальнага канцэртнага аркестра пад кіраўніцтвам народнага артыста Рэспублікі Беларусь, а цяпер і ганаровага грамадзяніна роднага Мазыра М. Я. Фінберга было гарача прывітана на ўзбярэжжы ракі Прыпяць. Культурная праграма і святочны феерверк завяршылі другі дзень урачыстасцей.

Госці раз'язджаліся з Мазыра, везучы ў сэрцах часцінку ягонай гісторыі, краўнугія гасціннасцю гараджан, якія паспраўднаму любяць свой горад і робяць усё, каб ён прыгажэў з кожным днём больш і больш.

Н. К.

Фота А. Васільцова

3 нагоды юбілею

АБСЯГІ

МАГІЛЁЎШЧЫНА

У Нацыянальным прэс-цэнтры Рэспублікі Беларусь адбылася прэс-канферэнцыя “Паслядыпломная адукацыя: дасягненні і актуальныя пытанні развіцця”, прысвечаная 50-годдзю Акадэміі паслядыпломнай адукацыі (АПА). Удзел у ёй бралі намеснік міністра адукацыі Казімір Фарыно, рэктар Дзяржаўнай установы адукацыі “Акадэмія паслядыпломнай адукацыі” Алег Таўгень, прарэктар па вучэбнай рабоце АПА Галіна Зубарава, а таксама начальнік упраўлення маніторынгу якасці адукацыі Навукова-метадычнай установы “Нацыянальны інстытут адукацыі”, пераможца конкурсу “Настаўнік года” Валянціна Гінчук, старшыня грамадскай асацыяцыі кіраўнікоў сярэдняй адукацыі, дырэктар гімназіі № 12 г. Мінска Кацярына Пятруша ды шматлікія прадстаўнікі сродкаў масавай інфармацыі.

Намеснік міністра адукацыі Казімір Фарыно падкрэсліў: “Акадэмія паслядыпломнай адукацыі — галаўная ўстанова сістэмы павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі педагагічных кадраў Рэспублікі Беларусь. Дзейнасць акадэміі многафункцыянальная: перападрыхтоўка, абагульненне і распаўсюджванне перадавога вопыту, навукова-метадычнае суправаджэнне інавацый, экспертыза нарматыўных матэрыялаў, праграм, падручнікаў, вучэбна-метадычных комплек-

саў... Да таго ж, установа з’яўляецца арганізацыйна-метадычным цэнтрам падрыхтоўкі і правядзення Рэспубліканскага конкурсу педагагічнага майстэрства “Настаўнік года”.

Рэктар установы Алег Таўгень адзначыў, што гісторыя акадэміі непарывуна звязана з гісторыяй развіцця беларускай дзяржавы, грамадства і адукацыі. Яна пачалася са стварэннем у 1955 годзе Рэспубліканскай курсавой базы павышэння кваліфікацыі кадраў народнай адукацыі, штат якой складаўся з 13

чалавек, а выпуск — каля 100 педагогаў. “Цяпер у нас налічваецца звыш 330 супрацоўнікаў, — працягваў А. Таўгень, — з якіх палова мае навуковую ступень. Установа забяспечвае апераджальную падрыхтоўку кадраў для работы ва ўмовах рэформы адукацыйнай галіны. Сямінары і канферэнцыі, якія праводзяцца акадэміяй, штогод ахопліваюць каля 13 тыс. выкладчыкаў усіх спецыяльнасцей і катэгорый. Павялічваецца колькасць вяртных мерапрыемстваў, асабліва ў сельскія раёны. Дарэчы, да юбілею акадэміі прымеркавана спецыяльная акцыя “АПА — сельскай школе”.

Сярод шматлікіх пытанняў і задач, якія вырашаюцца зараз, рэктар Акадэміі паслядыпломнай адукацыі назваў пераход на 12-гадовую сістэму агульнай сярэдняй адукацыі, а таксама пераход на профільнае навучанне ў старэйшых — адзінацятых ды дванацятых класах, бо праз тры гады сярэдняй школы масава ўступіць у этап такога навучання. Было таксама зазначана, што шмат увагі надаецца сацыяльнай абароненасці педагогаў, у асаблівасці настаўнікаў пачатковых класаў.

У рамках правядзення юбілейных мерапрыемстваў у Акадэміі паслядыпломнай адукацыі адбыліся ўрачыстае пасяджэнне і Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя “Паслядыпломная адукацыя: дасягненні і актуальныя накірункі развіцця”, на якой разглядаліся сістэма павышэння кваліфікацыі ў гістарычным кантэксце развіцця адукацыі, асноўныя сучасныя тэндэнцыі рэалізацыі паслядыпломнай адукацыі, яе праблемы і перспектывы. Акрамя прадстаўнікоў устаноў сістэмы павышэння кваліфікацыі, у канферэнцыі бралі ўдзел кіраўнікі вядучых педагагічных ВНУ, гімназій ды школ нашай краіны, а таксама кіраўнікі і спецыялісты паслядыпломнай педагагічнай адукацыі Расіі, Польшчы, Украіны і Галандыі.

В.К.

Фота аўтара

Помнік кабзару ў Магілёве

Значнай падзеяй у культурным жыцці Магілёўшчыны стала сёлета адкрыццё бюста заснавальніка новай украінскай літаратуры Тараса Шаўчэнкі. Бронзавы бюст творцы выканаў украінскі скульптар Віктар Сухенка.

18 жніўня ў Магілёве на крутым беразе Дняпра сабраліся кіраўнікі вобласці і абласнога цэнтра, супрацоўнікі Пасольства Украіны ў Беларусі, прадстаўнікі працоўных і навучальных устаноў. Адбыўся мітынг, на якім выступілі афіцыйныя асобы і пісьменнікі. Да прысутных звярнуўся таксама вядомы украінскі літаратар Дзмітрый Паўлічка.

Падарунак нашым землякам ад Пасольства Украіны ў Беларусі — бронзавы бюст Тараса Шаўчэнкі — усталявалі на гранітным пастаментам. Епіскап Магілёўскі і Мсціслаўскі Сафроній асвяціў помнік.

Пісьменнікі каля мікрафона

Магілёўскае абласное радыё сёлета пачало трансліраваць па правядным вяшчання перадачу “Літаратурная гасцеўня”. Яе стваральнік і вядучая магілёўская паэтэса Марына Сліўко вядзе цікавыя дыялогі з мясцовымі літаратарамі пра творчасць. “Літаратурная гасцеўня” выходзіць у эфір два разы на месяц, а вось шматлікія радыёслухачы выказваюць пажаданні зрабіць перадачу штотыднёвай.

Уладзімір ДУКТАЎ

Фота забяспечана аўтарам

БРЭСТЧЫНА

Пішуць гісторыю вёсак

Шмат цікавых і разнастайных мерапрыемстваў праводзіць калектыў Бярозаўскай цэнтральнай бібліятэкі. У чытальнай зале сабрана багата абгрунтаваных матэрыялаў пра Бярозаўшчыну і яе цудоўных людзей.

Асаблівая ўвага надаецца краязнаўчай працы. Гэтым займаецца галоўны бібліаграф Святлана Гунік. Яна адшуквае і вывучае паперы пра гісторыю вёсак, якіх у раёне налічваецца больш як сто. Ужо ёсць гістарычныя матэрыялы пра вёскі Малеч і Спорава, Здзітава і Марэвіль, Стрыгін і Боркі ды іншы.

Бярозаўшчына таксама багата на цікавых людзей: амаль пра кожную знамянальную асобу сабраны, зноў жа Святланай Гунік, змястоўны матэрыял.

Іван АСКІРКА

На здымку: галоўны бібліаграф Бярозаўскай цэнтральнай бібліятэкі С.Гунік з падрыхтаванымі матэрыяламі пра вв. Бронная Гара і Міхалкі.

Фота аўтара

Супрацоўніцтва ўмацоўваецца

Граніца... Дзяржаўная граніца... Колькі твораў напісана пра подзвігі воінаў у зялёных фуражках, пра надзвычай адказную службу і ў гады вайны, і ў мірны час! Пра пільнасць, самаахвярнасць, мужнасць і бяспрыкладны гераізм пагранічніка... Граніца і ў нашым жыцці, і ў літаратуры займае пачэснае і важнае месца. Ды і як інакш? Яны ж, пагранічнікі, заўсёды знаходзяцца на пераднім краі, ахоўваючы свяшчэнныя рубяжы дзяржавы, наш спакой, нашу мірную працу. І невыпадкова

тэма аховы граніцы і сёння хваляе беларускіх літаратараў. Наведванне пагранічных застаў стала ўжо звычайнай з’явай. З кожным годам умацоўваюцца творчыя сувязі майстроў мастацкага слова з Дзяржаўным камітэтам пагранвойск Рэспублікі Беларусь. Сведчанне гэтаму — нядаўняя сустрэча галоўных рэдактараў літаратурных выданняў з курсантамі Ваеннай акадэміі нашай рэспублікі.

Яўген КАРШУКОЎ

Мяркуецца, што ў аграгарадках і буйных населеных пунктах да 2010 года з’явіцца 186 цэнтраў культуры і адпачынку. А з жыццямі маленькіх вёсак замест стацыянарных клубаў і бібліятэк будучы працаваць больш за 350 мабільных перасоўных асяродкаў культуры: аўтаклубы, бібліёбусы, відэакомплексы.

Акрамя таго, запланавана адкрыццё больш двух дзесяткаў раённых і сельскіх дамоў рамёстваў, фальклору, традыцыйнай культуры, народнай творчасці.

Іна ЛАЗАРАВА

«Вясковы» Інтэрнет

Каля тысячы буйных сельскіх бібліятэк павінны быць забяспечаны камп’ютэрамі і падключаны да Інтэрнета на працягу бліжэйшага пяцігоддзя. Такую будучыню прадугледжвае ім галіновыя праграма Міністэрства культуры, распрацаваная ў рамках рэалізацыі Дзяржаўнай праграмы адраджэння і развіцця вёскі.

ХОПІЦЬ

«Раскіданых гнёздаў»!

У стане апазіцыі, якая лічыць сябе адзіна «свядомай», усчаўся прырпалах, блізка да панікі. Як з дзіравага мяшка пасьпаліся калектыўныя скаргі, персанальныя звароты. Што здарылася? Можна, З. Пазняк перагледзеў сваю пазіцыю і ўладкаваўся на працу без лішняга розгаласу ў Адміністрацыі кіраўніка беларускай дзяржавы? Не. Наведзішы ў чарговы раз Польшчу, Зянон Станіслававіч гарача заклікаў да сілавога (!) ўзаемадзеяння з чачэнскімі баевікамі. Во змагар, дык змагар.

Не меншы руплівец беларушчыны У. Арлоў, як хадзіў маліцца ў каталіцкі храм у чыне уніяты-неафіта, так і ходзіць. Надоечы рвануў на грудзях кашулю, пэўна вышыўанку, і заявіў у друку, што Беларусь пакіне толькі ў кайданах. На такую самарэкламу яго натхніла, відаць, родная жонка, стала аўтарка радыё «Свабода», дзе за старонку тэксту могуць пры добрым надвор'і пяцьдзесят долараў даць.

Занём яшчэ адзін палец — В. Іпатава. Яна таксама нядрэнна сябе пачувае. Савецкі ордэн «Знак пашаны» на сметнік прылюдна не выкінула, як і не адмовілася ад звання «жанчына года», прысвоенага ёй Біяграфічным інстытутам амерыканскага штата Паўночная Караліна.

Дык усё-ткі, што адбылося? Радыестанцыя «Нямецкая хваля» аб'явіла, што перадачы на Беларусь пры фінансавай падтрымцы Еўрапейскага Саюза будзе весці на рускай мове.

Скажу адразу: раээнне германскіх уладаў можа быць даспадобы толькі закончанаму манкурту. І радасці ад таго, што мае палітычныя апаненты апынуліся ў незайздоровым становішчы, няма. Тады чаму я ўзяўся за пяро? Каб спакойна, эмоцыі тут не дапамогуць, разабрацца ва ўзніклай сітуацыі.

Логіка развіцця грамадскіх падзей вяртае ў 1994 год. Прыход А. Лукашэнкі. Усё, што было дагэтуль (С. Шушкевіч, В. Кебіч...) болей нагадвала мыльны серыял, праўда, з неаблагай масоўкай, чым сапраўднае, разгортнае на дзесяцігоддзі наперад, будаўніцтва суверэннай дзяржавы. І вось замест таго, каб упрэгчыся ў дараваны гісторыі воз (без крыві!), гуманітарная інтэлігенцыя, найперш, пісьменнікі, абралі іншы шлях — татальную канфрантацыю з уладай. Што ў асудку праз дзесяць з лішкам гадоў? Здабытак апазіцыі анекдатычны: адну казу маюць і туго за хвост цягаюць. Зянон Пазняк, якога нельга не паважашь за пасіянарную дзейнасць у мінулым, скончыў тым, што вырашыў абаперціся на міжнародных тэрарыстаў басаўскага кшталту. Для яго як для палітыка наступіў поўны крах, як для чалавека — драма, матчыма, трагедыя. Разумны рэсурс вычарпаны. Застаўся спазм.

А як быць тым, хто не жадае рабіць сабе палітычнае харакіры? Глыбока перакананы, што выйсе ёсць. Трэба пашчыраваць, пакуль не позна, над памылкамі, затым, праз кансенсус (неабходна склікаць пазачарговы агульны з'езд), вызначыць асноўныя прыярытэты пісьменніцкай арганізацыі на бліжэйшыя гады і разам рухацца наперад.

Пагодзімся: Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка на нашы галовы, кучаравыя і лысыя, разумныя і не надта, зваліўся не з аблакаў. Гэта не тое, што амерыканцы на кіраванне Літвой прыслалі свайго былога ваеннага разведчыка В. Адамкуса і падтрымалі жонку ўкраінскага шаноўнага прэзідэнта — белую супрацоўніцу Агенцтва Нацыянальнай Бяспекі ЗША, грузінскаму прэзідэнту падкідваючы «злётныя» адкрыта. У Беларусі такі нумар не прайшоў. На чале краіны стаў «калгаснік». Трывала і надоўга. Правільна заўважыла аднойчы С. Алексіевіч: «Які народ, такі і прэзідэнт». Хоць Святлана Аляксандраўна і ўкладвала ў сказанае іранічны змест, але ўсё роўна выказалася трапна.

Перагорнем зараз кніжкі, выдадзеныя Беларускім ПЭН-цэнтрам: «Посттэталітарнае грамадства: асоба і нацыя» (1994 г.) і «Незалежная прэса: свабода і адказнасць» (1996 г.). Мова, арфаграфія — згодна арыгіналаў.

«...вынішчэнне за вынішчэннем, генацыд за генацыдам — ленынска-сталінскі, чарнобыльскі, духоўны. І ня хочаша прыгадваць, як у Чырвоным касцёле, дзе, дарэчы, арганізацыяна аформіўся і беларускі ПЭН-цэнтр, падчас утварэння Мартыролагу Беларусі й Аргкамітэту БНФ «Адраджэнне» некаторыя прадстаўнікі творчае інтэлігенцыі надта нервова даказвалі, што нельга называць генацыдам камуністычна-савецкае вынішчэнне народаў, генацыд толькі гітлераўскі...» — Р. Бардулін; «Народа даўно няма... Ён сышоў з яснай яваў яшчэ ў 1929 годзе...» — М. Тычына; «Если кто-то и болен в этом доме, так это народ...» — Я. Будзінас; «Вядома, на Усходзе не было інтэлектуальнай прасторы...» — Д. Люке (Германія); «Особую роль сыграла во времена советской оккупации многоотомная «Хроника католической церкви», которая готовилась в стране и тайно переправлялась на Запад, кстати, при помощи русских диссидентов...» — Р. Кашаўскас (Літва); «Не стесняйтесь выразить свою поддержку этническим движениям — как, например, литовское движение в Латвии или западно-польское в Беларуси и Польшу...» — У. Берзіньш (Латвія); «У цэлым жа менавіта містыфікацыяй была абумоўлена тая радасць, з якой у былой Заходняй Беларусі сустракалі Чырвоную Армію як вызваліцельную ад беларускага прыгнёту...» — В. Іпатава; «Мы маем адмысловы вопыт. Мы стваралі падпольную прэсу...» — Я. Бахенскі (Польшча); «Ізраільцыяне мелі мудрага прэзідэнта Майсея, спраўную вертыкаль па ўсіх плямёнах... Колькі хадзіць беларусам па пустыні, колькі нас, рабоў, перамрэ ў дарозе, сказаць немагчыма...» — В. Сёмуха. «Мне, народжанаму ў праваслаўнай веры, дасюль няўцям, чаму афіцыйнае праваслаўе не ўліваецца ў шэрагі акуменістычнага руху...» — А. Лойка. «Апошняю крыніцай антыдэмакратычнага ўплыву застаецца расійскі імперыялізм...» — Ю. Хадька.

Бадай, хопіць. Хаця, не. Слова А. Разанаву: «Не варта падавацца ўражанню, што дэмакратычны і таталітарны лад, пры гэтым, прынцыпова адрозніваюцца паміж сабой. Іх адрозненне адноснае — не адзін з іх не вырашае кардынальнай праблемы чалавечага існавання». Што ж, хоць адзін сказаў нешта слушнае. Я звярнуў бы ўвагу яшчэ і на «чыстасардэчныя прызнанні» зарубажных гасцей. Калі гэта не падбухторванне і нацкоўванне (успомніце пра «заходнепалескі рух»), то што тады?

Цяпер ясна, што перашкодзіла Саюзу беларускіх пісьменнікаў, а рэй там, на вялікі жаль, па-ранейшаму выдучы пэн-цэнтрысты, прыйсці да згоды з кіраўніцтвам дзяржавы. Узгадаваная «пры Саветах» фанабэрыя, памылковае разуменне ўласнай «элітарнасці» — раз, хваравітыя пошукі «маскоўскага следу» — два, ганебная сервільнасць у стасунках з замежнымі спонсарамі-дабрадзеямі — тры.

Дж. Сорас ведаў, каму грошы аддае. Варта нагадаць такі факт. Амерыканскім пэнцэнтрам кіруе сумнавядомы аўтар сатанінскіх вершаў С. Рушдзі, якога ў Іране за абразу ісламскіх святых прыгаварылі да смяротнай кары. Шмат гадоў правакатар ад літаратуры хаваўся пад апекай англійскіх спецслужбаў у Лондане. На яго ахову выдаткоўвалі два мільёны долараў у год. Затым Рушдзі апынуўся ў ЗША. Цікава, паслалі нашы пэн-цэнтрысты яму віншавальную тэлеграму ці не?

Мяне могуць спыніць: «Да кансалідацыі запрашаеш, а сам жарсці распальваеш?»

Я — не падпальчык. Мне не хочацца, каб мною маніпулявалі. Вадзілі за ручку. Хто б там ні быў. Так і ў выпадку з радыестанцыяй «Нямецкая хваля». Радасці, паўтараю, ад таго, што немцы збіраюцца наводзіць з намі дадатковыя масты пры дапамозе рускай мовы, у мяне няма. І быць не можа па вызначэнні. Ёсць жаданне зразумець: чаму немцы пайшлі на такі крок?

Рыхтуючыся да вайны з Савецкім Саюзам, фашысты загадзя паклапаціліся аб інфармацыйнай падтрымцы свайго гвалту. У 1940 годзе было створана беларускамоўнае радыё «Вінэта», якое абслугоўвала беларусаў-эмігрантаў, што аселі ў розныя гады ў Заходняй Еўропе. Падчас Вялікай Айчыннай вайны акупанты ў прапагандысцкіх мэтах вазілі ў Германію прадстаўнікоў Саюза беларускай моладзі, створанага на прынцыпах гітлерюгенда, на экскурсіі ў Берлін. Адна з груп наведвала штаб-кватэру «Вінэты». Супрацоўнік «беларускага» радыё сказаў, маючы на ўвазе немцаў: «У іхніх хлявах чысцей, чым у вашых хатах...»

Цяпер пры асэнсаванні германскага нацызму як з'явы стала модным нагадваць, што Гітлер і яго бліжэйшае атачэнне, Гес і Гімлер, захапляліся эзатэрыкай, у прыватнасці містыкай. Ладзілі спецыяльныя экспедыцыі ў Тыбет, шукалі «прамых» зносін з Сатаной і г.д. Такое было. Але той, хто напірае на падобныя, не пазбаўлены цікавасці, факты, свядома спрашчае саму сутнасць карычневых чумы. Гітлерызм узнік не з акультнага таварыства «Туле». Эсэсаўскія калоны — непасрэдным вынік развіцця заходнеўрапейскага этнацэнтрызму. Ягоная сацыяльна-праграмаваная паталогія. «У іхніх хлявах чысцей, чым у вашых хатах...» Побач стаяць (больш, чым праз паўстагоддзе!) і пасабныя выказванні, дакладней, скавытанні, наконт свайго народа пэн-цэнтрыстаў, «ідэйных» паслядоўнікаў «Вінэты».

«Усеагульная вайна, якая абавязкова адбудзецца, раздробіць славянскі саюз і знішчыць гэтыя дробныя тупагаловыя нацыі ўшчэнт, аж да імён уключна... Мы ведаем зараз, дзе засяроджаны ворагі рэвалюцыі: у Расіі і славянскіх землях Аўстрыі... Мы ведаем, што нам неабходна рабіць: вынішчальнае вайна і нястрыманы тэрор...» Як вы думаеце, каму належашь гэтыя жажлівыя словы? Ф. Энгельсу. Усё мае свае карані. Заходні «цывілізацыйны» экспансіянізм — таксама.

Рыдыэстанцыя «Нямецкая хваля» абрала рускую мову для беларусаў, зыходзячы з дзвюх прычын. Першую мы збольшага абзначылі: грэблівае стаўленне да беларускай апазіцыі. Другая, галоўная, хаваецца ў гушчэчы сучаснай геапалітыкі. Навошта немцам падтрымліваць у Беларусі апазіцыю, якая цалкам арыентавана на ЗША? Польшча, Украіна... яшчэ і Беларусь? Амерыканцы ўсё робяць, каб Германія не стала пастаянным членам Савета Бяспекі ААН. За акіянам баяцца палітычнай вагі Германіі, асабліва яе збліжэння з Расіяй. Таму афіцыйны Берлін і змушан весці перадачы на Беларусь на ...рускай мове.

Час прадстаўнікам прыгожага пісьменства сесці за «круглы стол». Час! Праблем — кош з коптурам. Гэта няпраўда, што мы спазніліся «на свой цягнік». Наадварот, ён толькі — чарговы раз — набліжаецца з-за павароткі. Месца хопіць усім. І тым, хто з «Польмем» ці «Малодасцю» ў руках, і тым, хто — з «Дзеясловам» ці «Архэ»... Топтуцца на пероне і робяць выгляд, што не пазнаюць адзін аднаго.

Без кансалідацыі на здаровым грунце атрымаецца тое, што сталася з пісьменніцкім Домам адпачынку на Іслачы — раскіданае гняздо. Хто не згодны, хай дакажа адваротнае.

Вячаслаў ДАШКЕВІЧ

О старонка любови! Радзімае ўлонне!
Калі віхар жыцця мяне носіць па свеце,
То няхай ён паветрам тваім запасецца
І напоўніць ім грудзі мае да глыбіняў,
Каб я змог уздыхаць пакрысе на чужыне.

Так пісаў паэт-патрыёт Уладзіслаў Сыракомля (пераклад з польскай У. Мархеля), пясняр волі і незалежнасці, у творчасці якога гарманічна спалучаюцца лірычны і драматычны пачаткі...

Вывучэнне беларуска-польскага літаратурнага ўзаемадзеяння XIX ст. вымагае асаблівай увагі найперш да творчай спадчыны У. Сыракомлі, бо, як сцвярджае даследчык і перакладчык Уладзімір Мархель, «У сярэдзіне XIX ст. у Беларусі не было, бадай, такога літаратара, на якога не ўплываў бы Сыракомля. Пісьменнікі так ці інакш улічвалі дасягненні агульнапрызнанага, выключна папулярнага ў краі паэта, арыентаваліся на яго светабачанне».

БАРОМЕТР ЧАСУ

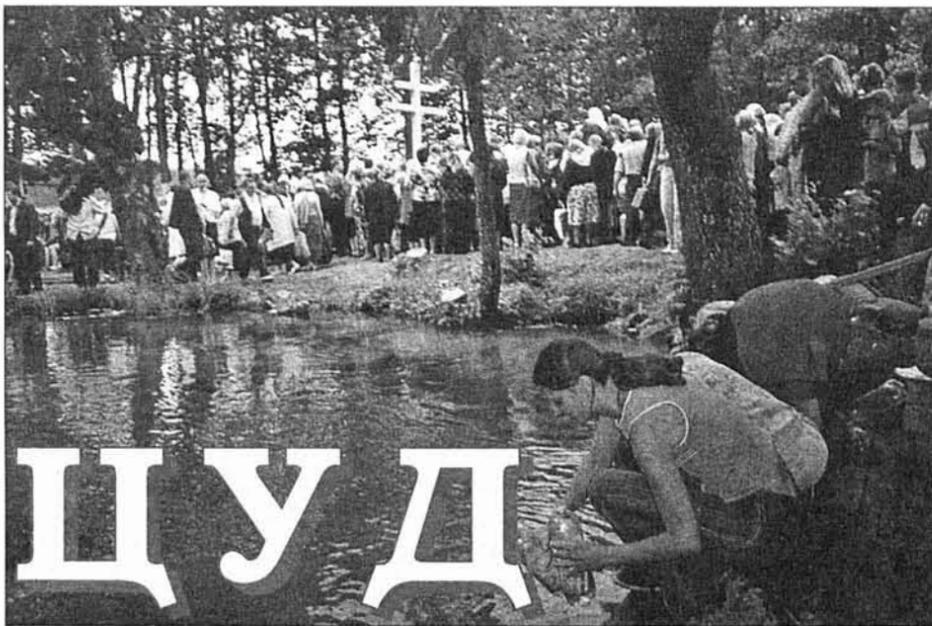
У 1983 г. Уладзімір Мархель выдаў кнігу «Лірнік вясковы: Сыракомля ў беларуска-польскім літаратурным ўзаемадзеянні». Сёлет па заказу і пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі РБ пабачыла свет другое, дапоўненае і перапрацаванае выданне гэтай манграфічнай працы пад назвай «Творчасць Уладзіслава Сыракомлі».

«Творчасць Уладзіслава Сыракомлі (Людвіка Кандрацівіча), — піша У. Мархель, — гэта гістарычна абумоўлены феномен, які ўзнік і развіўся ў 40 — 50-я гады XIX ст. у атмасферы нацыянальна-вызваленчага і антыфеадальнага руху, напярэдальні рэформы 1861 г. і паўстання 1863 г., на аснове польскай і беларускай культуры».

У сваёй кнізе даследчык на аснове ўжо вядомых і выяўленых гістарычна-літаратурных і архіўных матэрыялаў асветляе тую неацэнную ролю, якую адыграў У. Сыракомля ў літаратурным і грамадскім жыцці Беларусі, прасочвае сувязі паэта з беларускай зямлёй, на якой ён пра жыў трыццаць гадоў і на якой сфарміраваўся творчая індывідуальнасць, мастацкая манера пясняра. Разам з тым У. Мархель падрабязна разглядае пытанне пошукаў архіва У. Сыракомлі ў тым ліку яго беларускамоўнай творчасці, падрабязна разглядае беларускамоўныя творы Сыракомлі, якія дайшлі да нас — вершы «Добрыя весці», «Ужо ітушкі пяюць ўсюды», пытанне іх аўтэнтычнасці. Раскрывае асабістыя і творчыя кантакты паэта з беларускімі пісьменнікамі 50 — 60-х гадоў XIX ст., асветляе сувязі з мінскім літаратурным асяроддзем, у прыватнасці кантакты з В. Дуніным-Марцінкевічам, І. Легатовічам, аналізуе беларускія пераклады твораў Сыракомлі.

Творчасці Уладзіслава Сыракомлі ўласцівы праўдзівасць, шырыня і глыбіня адлюстравання важных, злабаздзейных для народа з'яў рэчаіснасці ў святле перадавых для свайго часу грамадскіх ідэалаў. І, як сцвярджае Уладзімір Мархель, «росквіт таленту паэта суплаў з ажыўленнем у краі дэмакратычнай думкі, з ростам апазіцыйных выступленняў, з усеагульным працудваннем значных палітычных падзей. (...) Знаходзячыся ў генетычна духоўнай роднасці з гэтым уздымам, творчасць Сыракомлі, як ні чья іншая, адлюстроўвала крызіс феадальна-прыгонніцкай сістэмы ў Беларусі, з'яўлялася аб'ектыўным мастацкім барометрам нарастання нацыянальна-вызваленчага руху, які выліўся ў паўстанне 1863 г.»

Наталія ЯКАВЕНКА

ЩУД

на крыніцы

Абрады ўшанавання святых ручаёў і крыніц маюць па ўсім свеце вельмі глыбокія і старажытныя карані. Пра такія святыні расказваюць неверагодныя гісторыі. У кожнай краіне знойдзецца свая знакамітая крыніца, але найбольш праславілася Лурдская ў Францыі. Згодна з паданнем у 1858 годзе беднай сялянскай дзяўчыне Бернадэце каля ручая 18 разоў з'яўлялася Дзева Марыя і казала ёй, што вада тут святая і прынясе ўсім пакутным ацаленне. Але мы не будзем распісваць далей тамтэйшыя дзівосы: той, хто цікавіцца гэтай гісторыяй, хай прачытае раман Эміля Заля "Лурд". Можна толькі дадаць, што цяпер над крыніцай пабудавалі базіліку ў неагатычным стылі, а непадалёк, у падземнай царкве могуць адначасова знаходзіцца 20 тысяч чалавек. Хворых, якія спадзяюцца на ацаленне, у Лурдзе бывае не менш за 70 тысяч у год, нават велізарны вакзал у мястэчку разлічаны на натоўпы пілігрымаў.

А каб атрымаць ацаленне і проста падзвіжца на чужадынную крыніцу, у Францыю ехаць неабавязкова. І ў роднай Беларусі ёсць падобныя месцы. На думку шмат якіх вернікаў і простых людзей, самай вядомай крыніцай у нас з'яўляецца Сіні Калодзеж, ці Сіні Ключ у Слаўгарадскім раёне, непадалёк ад выселенай пасля чарнобыльскай катастрофы вёскі Кліны. Каля Сіняга Калодзежа заўсёды людна: павер'е сцвярджае, што вада ў ім лекавая. Найбольшы пік паломніцтва прыпадае на свята Макавей, ці Мядовы Спас. Пра цуды дачуліся і сябры з "Явара", таму і вырашылі паглядзець на яе сваімі вачыма, бо самыя неверагодныя пагалоскі заўсёды маюць рэальную падставу. Дарэчы, Заля таксама не даваў веры чуткам, таму сам наведаў Лурд, каб паглядзець, як людзі лекуюцца святой вадой. Убачанае ўразіла пісьменніка, і замест газетнага рэпартажа, а Э. Заля быў тады ўжо вядомым публіцыстам, ён напісаў раман.

Калі 14 жніўня 2005 года мы прыехалі да Сіняга Калодзежа, то былі ўражаны не менш за Э. Заля. І, думаю, што калі пабыць там хаця б кароткі час, больш падрабязна распытаць мясцовых людзей, таксама можна напісаць вялікі твор. Ужо на пад'ездзе да крыніцы, стала ясна, што прыпаркаваць наш мікрааўтобус будзе складана. Дзесяць гадзін раніцы, а пляцоўка ўся занята легкавікамі і аўтобусамі, паміж машын стаялі сялянскія калёсы, пасвіліся выпражаныя коні. Убачыць, як выглядае на самай справе крынічка і тэрыторыя вакол яе, падалося немагчымым, бо там вірвала людское мора, а вакол стаялі шматлікія гандлёвыя наметы. Складвалася ўражанне: мы трапілі не на святую крыніцу, а на кірмаш, кшталту Ждановічаў. Тут гандлявалі ўсім, што толькі можа спатрэбіцца чалавеку: ад шкарпэтак да буйных ёмістасцяў. Прапаноўвалі і мёд — мядовы Спас усё ж такі.

Нас жа цягнула да крынічкі. Зусім побач з ёй адбывалася набажэнства, але убачыць і пачуць святара не ўдалося, настолькі шчыльнае кола людзей было вакол яго.

На думку шмат якіх вернікаў і простых людзей, самай вядомай крыніцай у нас з'яўляецца Сіні Калодзеж, ці Сіні Ключ у Слаўгарадскім раёне, непадалёк ад выселенай пасля чарнобыльскай катастрофы вёскі Кліны. Каля Сіняга Калодзежа заўсёды людна: павер'е сцвярджае, што вада ў ім лекавая.

Высветлілася, што набажэнства пачалося а 8-ай гадзіне раніцы, а некаторыя людзі ўжо з вечара прыехалі да крыніцы і маліліся тут усю ноч. Аглядаем, і сапраўды бачым турысцкія наметы і цэлыя сем'і каля іх. Людзі ўзбуджана гавораць, а дзеці ўважліва слухаюць дарослых. Мы ўключаем дыктафон і палыходзім да дзвюх жанчын у гадах.

Яны з вёскі Пацярэўка Слаўгарадскага раёна, што ў 30 км. адсюль. Вёска таксама выселеная. Жанчыны кажуць, што жывуць там — прывыклі, толькі вось дзяцей у вёсцы даўно няма... А што тычыцца радыяцыі: "Ляжала я ў бальніцы, правяралі ў мяне і вагу, і рост, і тую радыяцыю, дык нічога не паказала..." — гаворыць адна з нашых субяседніц. Па звестках жанчын, да Сіняга Калодзежа хадзілі і іх бабулі, і маці, і яны самі яшчэ з дзяцінства, як помняць сябе. Пры тым пешкі ўсе 30 км., стараліся прыйсці раней, яшчэ з вечара, начавалі каля яе, каб з раніцы першымі набраць чужадынай вады і асвяціць яе ў бацюшкі. Крынічка заўсёды была папулярнай у народзе, вада здымала хваробы з чалавека. Раней яна выглядала інакш, выцякала невялічкім ручаём з пад куста. Але папулярнасць яе расла ў народзе, таму пабудавалі побач капліцу, паставілі крыжы, саму крынічку пашырылі, зрабілі азярцо.

Пачалі і бацюшкі тут ладзіць хросныя хады, праводзіць набажэнствы. Пры-

язджаюць не толькі з навакольных вёсак, але і з Магілёва, Мінска, іншых беларускіх гарадоў, з суседняй Расіі — мяжа недалёка. Вось і атрымоўваецца, што Сіні Калодзеж мала чым адрозніваецца ад знакамітага месца, і гаспадарнікі ўсяляк перашкаджалі людзям збірацца там: некалькі разоў крынічку засыпалі. Людзі штотраз аднаўлялі святыню, а розгалас пра варвараў толькі павялічваў яе папулярнасць і прыцягваў сюды яшчэ больш пілігрымаў. Нядаўна здарылася зусім жahlівае: за два тыдні да сёлетняга Макавея нехта спаліў каплічку, а ў ваду насыпаў аміяк. Ледзь паспелі да свята вычысціць і прывесці да ладу. Бабулі казалі, што ўсе думаюць на тых самых людзей з птушкафермы.

Дык дзе ж сама крыніца?! Ціснемся ў натоўп і ад нечаканасці спыняемся. Перад намі сапраўды невялікае азярцо неверагод-

на блакітнага колеру. Скрозь ваду прасвечвае чыстае і белае дно, якое складаецца з крэйдавых парод, таму вада і здаецца такога дзіўнага колеру. Да возера выдуць драўляныя масткі, з якіх людзі па чарзе набіраюць ваду, хто ў невялікую бутэлекчку, а хто ў 20-літровую каністру. Чуем ад людзей, што сёння асаблівы дзень, калі вада з крыніцы валодае найбольшай лекавай сілай. А каб пазбавіцца ад усіх хвароб, трэба абавязкова прайсці ўброд праз яе тры разы ў адзін бок і тры разы ў другі. За мастом, у плытчай частцы азярца адбываецца сапраўднае Іарданскае хрышчэнне. Людзі ўсіх узростаў, падкасаўшы вопратку, ступаюць у блакітныя воды і стараюцца хутчэй прайсці гэты, здавалася б, такі кароткі і нескладаны шлях. Некаторыя з нас спрабуюць зрабіць тое самае. Ад нечаканасці хочацца адразу выскачыць. Справа ў тым, што вада ў азярцы неверагодна халодная, да такой ступені, што праз колькі імгненняў ног ужо не адчуваеш, яны ніякую. А тлумачыцца ўсё вельмі проста: Сіні Калодзеж нездарма мае яшчэ адну назву — Сіні Ключ, бо вада б'е тут ключамі. Пасля такога шпацыру сапраўды робіцца бадзёрым і вясёлым, забываешся на ўсе свае хваробы і турботы.

Пытаемся ў людзей, чаму яны тут, няўжо і сапраўды вераць у цуд ацалення? Высвятляецца, не ўсе вераць у чарадзей-

ныя гісторыі, некаторыя прыехалі проста таму, што іх дзяды і прадзеды дабіраліся да крыніцы ў гэты дзень. Тут сустракаліся далёкія сваякі з розных вёсак, таму і іх нашчадкі імкнуліся сюды, каб аддаць належнае продкам. А некаторыя з паломнікаў прыехалі сюды ў чаканні цудаў, бо чулі ад сваякоў і знаёмых пра дзівосную крыніцу. Нам расказвалі неверагодную колькасць усялякіх гісторый пра раптоўныя ацаленні самых розных людзей. І пра хворых дзяцей, якім не дапамагалі ніякія лекі, і пра незразумела якім чынам патрапіўшага сюды італьянца, які пакутаваў з той прычыны, што быў лысы. Але варта было яму абмыць тую лысінку чужадынай вадой, як неўзабаве ў яго пачалі расці валасы. Мы слухалі і дзівіліся.

Што ж за таямніца хавае ў сабе Сіні Калодзеж? Аказваецца, не проста так з'явілася крынічка на гэтым месце. Па старадаўняй і прыгожай легендзе яна ўзнікла з-за нешчаслівага кахання і неспрыяльнага лёсу адной прыгожай дзяўчыны — ёй трэба было брацца шлюбом з нялюбим хлопцам. І каб гэтага не адбылося, дзяўчына ў адчай сказала: "Чым мне даставацца нялюбама, дык пайду лепш вадой служыць!", — і бразнулася з каменя, разлілася вадой. Усё гэта адбывалася непадалёк ад Прапойска, цяперашняга Слаўгарада. А выскачыла тая вада крынічкай ужо верст за пяць ад гора-

да, бліжэй да Сожа, і існуе дагэтуль, вабіць людзей да сябе блакітна-сіняй чысцінёй і старанна, як і абяцала дзяўчына, служыць людзям, дапамагае ім ад розных хвароб.

Вось такую прыгожую легенду пачулі мы каля Сіняга Калодзежа ад адной старой жанчыны, якая аказалася народнай лекаркай з в. Рудня і таксама прыйшла сюды па ваду. Вадой гэтай яна лекуе хворых людзей, асабліва малых дзетак ад сполоху. Жанчына шчыра верыць у чужадынную якасць крыніцы, бо сама ў дзявоцтве была прыкутая да ложка — ляжала спаралізаваная цэлых пяць гадоў, і ніякія лекі ёй не дапамагалі, пакуль маці не набрала з Сіняга Калодзежа вады, не аднесла знахарцы, і ўжо нашатаганую ваду далі пакутніцы. Пакрысе дзяўчына адыходзіла ад цяжкай хваробы, а ў мроях чула таямнічыя галасы, якія прадказвалі ёй незвычайныя лекарскія здольнасці, надавалі ўпэўненасці ў сваіх сілах. Так яно і адбылося: неўзабаве стала на ногі, сама пачала лячыць людзей, а праз пару гадоў нават нарадзіла дзіця.

Як тут не паверыць у цуды! Вераць у цуды і іншыя паломнікі, расказваюць, што калі прыехаць на крыніцу ўначы ці на досвітку, можна убачыць тую дзяўчыну з легенды, быццам стаіць яна ў вянчалым уборы, расчэсвае свае доўгія залатыя валасы, а па шчаках бягуць сіня-сінія кроплі слёз...

Цемрашальства, падумае ці скажа нехта, масавы псіхоз і г. д. Магчыма, такі чалавек і будзе часткова мець рацыю, але, калі не верыць у цуды, то жыццё цяжэй і будзённа. Магчыма, нехта толькі так і ўмее жыць, але гэта яго асабістая справа, яго жыццё. Мне ж падаецца, што вакол нас ёсць цуды і святы. У людзей павінны быць упэўненасць і спадзеў, што пасля цяжкай працы і будзённага існавання яны могуць прыехаць у такія мясціны, куды раней прыезджалі іх продкі, мясціны, якія ад малітваў шматлікіх пакаленняў зрабіліся святымі і гаючымі. Мясціны, якія сапраўды лекуюць не толькі нашы целы, але і нашы душы, надаюць нам упэўненасці і сілы ў змаганні з радыяцыяй і іншымі бедствамі.

Ірына КЛІМКОВІЧ

Фота забяспечана аўтарам

...СУСВЕТНАЯ ЛІТАРАТУРА Эпохі Гомельскіх Лірыкаў

З пункту гледжання "простага чалавека" жыццё "звычайнага пісьменніка", бадай, ва ўсе часы мала стасавалася з уяўленнямі пра нармальнасць. Сучасная ж публіка пагаджаецца дараваць літаратарам іх прыналежнасць да "тонкага свету" (іначай — не атаесамляць творчы неспакой піітаў ды раманістаў з вар'яцтвам) пры ўмове, што тыя шчыра прызнаюцца: натхненне для іх — найперш сродак здабывання грошай, натуральна, не самы прыбытковы, але й не самы горшы. Рэдкі аматар (знаўца!) літпрадукцыі пры гэтым адрознівае творчасць ад вытворчасці і рамесніка ад мастака, бо без згаданых нюансаў сэння можна падтрымліваць рэнаме "культурнага чалавека", а вось няздольнасць дасціпна давесці адрозненне эротыкі ад парнаграфіі можа каштаваць рэпутацыі. Па меншай меры.

Беларускі літаратурны працэс сёння жывы — а зрэдку нават жвавы — дзякуючы людзям хворым. [Падобная выснова нараджаецца не з прагі таннага парадаксалізму, а з рэалій калялітаратурных будняў; магчыма, існуе больш адэкватнае абазначэнне для апантанасці справай, якая найвялікшым плёнам мае працяг пакутаў, неспакою ды адмысловага самакатавання, ды мне яно пакуль не выдамае.] Прычым становішча ўласна пісьменнікаў у гэтым сэнсе выглядае менш змрочным, чым "дзягызм" іх лепшых сяброў — крытыкаў, літаратуразнаўцаў, біяграфіаў, рэдактараў ды нешматлікіх інш., што ўпарта імкнучыся занатаваць для вечнасці нараджэнне і росквіт чужога натхнення. Аднак толькі насамрэч утрапёныя людзі сёння здольныя зрабіць міф — рэальнасцю, а юбілейнае выданне — аб'ектам нерытуальнай цікавасці.

Не так даўно ў Гомелі пабачыла свет анталогія "Універсітэт літаратурны", з'яўленне якой было прымеркаванае да 75-годдзя Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Францыска Скарыны. Яе ўкладальнікі, аўтары прадмоў і ўступных артыкулаў — доктар філалагічных навук, прафесар Іван Фёдаравіч Штэйнер і кандыдат філалагічных навук, дацэнт Ірына Анатолеўна Бароўская — мелі намер выпусціць кнігу, якая ўключала б "навуковыя біяграфіі і творы найбольш вядомых пісьменнікаў, што ў розныя гады вучыліся ў ГДУ імя Ф. Скарыны, а таксама аналіз іх творчай дзейнасці", далучыўшы да іх песенную лірыку (у эвалюцыйным аспекце), "тэксты і ноты найбольш папулярных песняў, напісаных на словы нашых паэтаў". Нягледзячы на разнастайнасць навукова-літаратурна-песеннага змесціва, выданне займала навуковага рэдактара (ім стаў І. М. Афанасьеў, кандыдат філалагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры рускай літаратуры ГДУ) і двух рэцэнзентаў (акадэмік НАН Беларусі У. В. Гніламёдава і паэта, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі РБ М. Мятліцкага). У выніку "Універсітэт літаратурны" стаўся анталогіяй своеасаблівай "навуковай паэзіі", адмысловага "ўрачыстага літаратуразнаўства"

(самі сабою напрашваюцца аналогіі з урачыстай аратарскай прозай). Адзначу, што згаданае "ўрачыстае літаратуразнаўства" ні ў якім разе нельга атаесамляць з "дачка-юбілейнымі" рэфлексіямі: адна справа есці сапраўдную юшку на ўзбярэжжы, і зусім іншая — разбоўтваць начынне пакета з надпісам "Рыбны суп" ды спадзявацца на тое, што вас міне галоўны закон "fast food": "Хутка з'еў — хутка памёр".

Колькі год таму мне давялося рэцэнзаваць зборнік "Фальклорна-этнаграфічная спадчына Рэчыцкага раёна" (Мн., ЛІМФ "Нёман", 2002), адным з укладальнікаў якога быў сп. Штэйнер. Лірызм хоць і кароткіх, але відавочна мастацкіх біяграфій (зместчаных у асобным раздзеле "Рэчыцкі літаратурны край") У. Верамейчыка, У. Ліпскага, В. Яраца, В. Коўтун, А. Сыса, І. Навуменкі і шэрагу іншых пісьменнікаў арганічна спалучаўся там з навуковай дакладнасцю тэксталагічнай працы над фальклорна-этнаграфічнай спадчынай. Згаданая асаблівасць вызначае і змест "Універсітэта літаратурнага". Адкрываецца анталогія прадмовай рэктара ГДУ А. У. Рагачова "У добры шлях", дзе ў стылістыцы ўсё таго ж урачыстага красамовства свяджраецца адметнасць культурнай традыцыі Гомельшчыны ("унікальнага мацерыка на велічым абшары славянскага сусвету"), цягнутаў якой не міне ніводны госць, бо "назаўсёды патрапіць у палон музыкі нашых рэчак, вясенніх ручаёў, асенняй лістоты, шапацення спелых каласоў". Па сведчанні сп. Рагачова, паэтамі ў ГДУ становяцца не толькі філолагі, але і эканамісты, фізкультурнікі, матэматыкі. "Відаць, айра ў нас такая", — заўважае доктар хімічных навук і, насуперак усюдыснаму прагматызму, абяцае прыкласці ўсе намаганні дзеля таго, каб з'яўляліся ва ўніверсітэце новыя паэты, прэзаікі, драматургі.

Другі раздзел кнігі — "Універсітэт паэтычны" — адкрываецца словам Івана Шамякіна "Паклон табе, Гомель!", напісаным у студзені 2002 года, калі анталогія толькі рыхтавалася да выдання. Родны горад і прэзаіка ператваряе ў лірыка, ці не таму нават згадкі пра няпростое, галоднае студэнцтва не ды-

саніруюць з агульнай гімнічнай танальнасцю звароту народнага пісьменніка Беларусі да былых і будучых выхаванцаў ГДУ, да ўсіх гамельчан.

Урачысты пафас, якім нітуецца даволі стракаты матэрыял, уключаны ў анталогію, дасягае своеасаблівага піка ў артыкуле І. Ф. Штэйнера "Слаўлю крыніцу, з якой піў ваду". Аўтар не шкадуе адгчных інтанацый і сапраўды паэтычных эпітэтаў дзеля таго, каб пераканаць чытача ў значнасці поспехаў не толькі гомельскіх "лірыкаў", але і тамтэйшых "фізікаў". Зрэшты, узніслаецца апавядальнай манеры ўраўнаважанае панарамнае літаратуразнаўчага агляду. Кароткая гісторыя Гомельшчыны літаратурнай у творчых постацях і пакаленнях рэпрэзентуецца тут настолькі малюўніча, што "гаворка аб сапраўднай гомельскай школе ў нацыянальнай літаратуры" чамусьці не выклікае актыўных прэрэчанняў, наадварот, спараджае думкі пра... абачлівасць патрыятызму гомельскага літаратуразнаўства. Напрыклад, сп. Штэйнер разважае пра зараджэнне ўніверсітэцкай школы прыгожага пісьменства выключна на падставе "творчай дзейнасці толькі непасрэдна звязанай з універсітэтам мастакоў слова", не кранаючы "славутых Івана Мележа, Івана Навуменку, а таксама не менш славных Андрэя Макаёнка, Анатоля Грачанікава, Віктара Казько, якія, на жаль, не былі нашымі студэнтамі". Калі б галоўным крытэрыем жыццяздольнасці таго альбо іншага дзяржаўнага ўтварэння была наяўнасць сталай літаратурнай традыцыі, дык і пасля аднаго гэтага артыкула (узятых за канстытуцыю) Гомельшчына магла б смела запатрабаваць аўтаномію, ды прэтэндаваць на статус не менш як айчыннага Ваткана. А кніга згаданым артыкулам, можна сказаць, толькі пачынаецца.

Так, у першым раздзеле прадстаўлены блізу сарака літаратураў розных пакаленняў, ад Міколы Сурначова, Леаніда Гаўрылава, Паўлюка Пранузы, Кастуся Кірэнькі — да Анатоля Сыса, Ларысы Раманавай, Ірыны Багдановіч, сённяшніх студэнтаў Паўлюка Міцкевіча, Веранікі Жаранковай, Наталлі Старчанкі ды інш. Біяграфічныя звесткі дапаўняюцца кароткай бібліяграфіяй і аздабляюцца невялікай нізкай вершаў. Заўважым, між іншым, што ва "Універсітэце паэтычным" знайшлося месца і для выпускнікоў ГДУ, на паэтычных палетках, здаецца, не заўважаных, — маю на ўвазе Івана Шамякіна, Аляксандра Капусціна, Анатоля Казлова... А з другога боку, хто высмеліцца настойваць на тым, што памянёныя (як, зрэшты, і іншыя) прэзаікі ніводнага разу не мроілі сябе паэтамі — хай сабе і ў шырокім сэнсе?

А з боку трэцяга — які паэт катэгорычна адмовіцца ад таго, каб ягоныя вершы спявалі? Другі раздзел — "Універсітэт песенны" — уяўляе сабою агляд прафесійнай песеннай традыцыі, што складалася ў ГДУ. Нягледзячы на тое, што ў змесце гэтай часткі паўтараюцца многія прозвішчы творцаў, прадстаўленых ва "Універсітэце паэтычным" (Т. Мельчанкі і М. Башлакова, Э. Акуліна і А. Мельнікава, В. Курганіч, А. Зякава і інш.), укладальнікі анталогіі паз-

беглі сутнаснага, змястоўнага дубліравання, "перапеваў".

Па вялікім рахунку, артыкул І. А. Бароўскай "На гэтай зямлі нараджаюцца песні" сам успрымаецца як "анталогія ў анталогіі", становіцца кароткім экскурсам у гісторыю літаратурнай песні Гомельшчыны, які "ілюстраваны" грунтоўна і з улікам самых запатрабавальных густаў. Аўтар скіроўвае сваю ўвагу найперш на ролю, якую адыгрывае песенная лірыка ў творчасці паэтаў розных універсітэцкіх пакаленняў, ад К. Кірэнькі, С. Крупенькі, В. Цярэшчанкі — да студэнтаў Я. Мяцельскага, В. Савельвай, гурта М.Л.А. Спн. Бароўскай удалося стварыць надзвычайны выразны (хоць і "мініяцюрны", што прадыхтавана жанрам выдання) партрэт мастакоў, якіх аніяк не далучыш да безаблічнага легіёна сённяшніх "паэтаў-песеннікаў". Так, на чатырох кніжных старонках змясціліся і гісторыя стварэння гурта "Стары Ольса" (Зміцер Сасноўскі "вельмі доўга шукаў сябе", пакуль у 1999 годзе не пачаў "рэканструяваць музычныя традыцыі нашых продкаў часоў Сярэднявечча"), і агляд яго сённяшніх набыткаў ("У гурта "Стары Ольса" — адметны рэпертуар, у які ўваходзяць беларускія народныя балоды і ваярскія песні, беларускія народныя танцы, творы беларускіх кампазітараў эпохі Рэнесансу, кампазіцыі з беларускіх зборнікаў прыворнай музыкі («Полацкі сшытак», «Віленскі сшытак»), беларускія канты XVI — пачатку XX стагоддзяў, а таксама еўрапейскія папулярныя мелодыі эпохі Сярэднявечча і Рэнесансу"); прыводзяцца таксама тэксты песень "Літвін" і "Міхал", словы якіх напісаныя Зм. Сасноўскім — "паводле народных". Такім чынам, прадстаўляючы персаналіі, І. А. Бароўская захоўвае тую ж панарамнасць погляду, што ўжо згадвалася, калі размова ішла пра ўкладзены І. Ф. Штэйнерам "паэтычны" раздзел. Словам, укладальнікі кнігі таксама ўтварылі надзвычайны удалы аўтарска-даследчыцкі дуэт.

Айчыннае літаратуразнаўства ў якасці важнейшых (галоўных) відаў лірыкі вылучае песню і верш. Мяркуючы па структуры і нападненні "Універсітэта літаратурнага", лірыкамі ў сённяшнім Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Францыска Скарыны асуджаны быць (ці стаць у хуткім часе) не толькі прэзаікі ці крытыкі, але і фізікі, архітэктары, матэматыкі ды фізкультурнікі. Зрэшты, цалкам верагодна, што гэтая анталогія — усёго толькі "ўвядзіны" ў шматтомную гісторыю размаітых здзяйсненняў ГДУ. У такім выпадку, перспектывы працягу не ў апошнюю чаргу звязаны са спецыфічным... "нездароўем" выкладчыкаў і студэнтаў універсітэта — якраз з тым творчым неспакоем, які чалавеку сярэднястатэтычнаму бачыцца нежартоўнаю хваробаю. Ды толькі і рэцэнзенту анталогіі можа быць не да жартаў, бо сутыкаецца ён з недзіячнаю дэлемаю: што ў святле вышэй сказанага зычыць вельмі шануюным "грамадзянам ГДУ" ў сувязі з 75-годдзем Alma mater — здароўя... ці яго адсутнасці?

Ірына ШАЎЛЯКОВА

Пачынаецца ўсё з любові —
Першы поспех і першы крокі.
Югенія Янішчыц

Па гэтай кнізе мажліва прасачыць не менш, як эвалюцыю каханна. Анатацыя да выдання сведчыць: “У зборнік увайшлі паэтычныя творы, складзеныя ў XII—XXI стагоддзях...” Укладальнікі — Уладзімір Сіўчыкаў і Раіса Шастак — далі зборніку вершаў і песень пра каханне назву, аднайменную са славамі Купалавай паэмай “Яна і Я”. Карацей, бярэш кніжку ў рукі і адчуваеш спецыфічнае хваляванне. І не толькі таму, што чакаеш сустрэчы са спавядальнымі ці інтымнымі радкамі, прадчуваеш судакрананне са светам сакраль-

Вядома, што сярод чытацкай аўдыторыі ёсць нямала аматараў паэзіі “сюжэтнай”. Прадстаўнікам гэтай катэгорыі прыйдуча да густу творы Адэлі з Устроны “Мачыха”, Уладзіслава Сыракомлі “Паштар” (пераклад з польскай Івана Чыгрына), Фелікса Гапчэўскага “Ён і яна” і інш., дзе разгортваюцца цэлыя гісторыі каханна.

Шэраг твораў са зборніка “Яна і Я” адносяцца да песенных жанраў. Несумненна, ва ўсе часы каханне чуйным камертонам абуджала паэтычныя ліры, настройвала іх гучанне на рамантычную мелодыку. Элегічны “Раманс” стаўся плёнам пачуцця і творчасці Францішка Ксаверы Агінскага (пераклад з польскай Васіля Сё-

цэнтаў. Што датычыцца старажытнай літаратуры, то тут, як кажучы, усё зразумела. А вось у сучаснай літаратуры — цэлыя суквецці жаночых імёнаў! Падаецца, што свет жаночых пачуццяў не менш прывабны і вобразны, чым у моцнай часткі чалавечтва. Сведчаннем таму — творы аўтараў, якім усё ж “пашэнціла” трапіць у мужчынскую кампанію — Ніны Мацяш і Галіны Каржанеўскай, Ірыны Багдановіч і Людмілы Рублеўскай... У гэтых вершах — бездань пачуцця, шматгранная жаночая душа. Стаўленне да жаночай творчасці выдатна ахарактарызавана ў вершы Еўдакіі Лось “Пра жаночую паэзію”, які ўкладальнікі аднеслі чамусьці да твораў

нуць... Незразумела, напрыклад, па якіх прычынах не ўвайшлі ў зборнік творы Таісы Бондар і Валянціны Коўтун, Волгі Куртаніч і Ніны Маеўскай, Зінаіды Дудзюк і Святланы Явар, Вольгі Русілікі і Соф’і Шах... Вельмі шкада, што не знайшлося староначкі ў кнізе для твораў такога таленавітага паэта, як Святлана Басуматрава. Абышлі ўвагі гэтаксама паэзію Нэлі Тулупавай, Ніны Загорскай, Валянціны Аколавай... Думаецца, дарэмна не звярнулі ўвагі ўкладальнікі на творы маладых аўтараў, чые зоркі замігцелі на небасхіле беларускай паэзіі ў XXI стагоддзі, — Аксаны Спрычан, Вікі Трэнас, Веры Бурак (Джэці) і многіх іншых.

Дарэчы, у зборніку няма фактычна ніводнага верша, які б мог выступаць у якасці пажадання ці віншавання. Гэтая функцыя паэзіі, безумоўна, далёка не першачарговая. Але ж, вядома, што ўрачыстыя, працудлыя, шчырыя паэтычныя словы здольны, часам, фатальна паўплываць на тых, каму яны адрасаваны. Яскравым прыкладам гэтаму можа служыць верш Уладзіміра Караткевіча, адрасаваны Вячаславу Рагойшу і Тацыяне Кабржыцкай у якасці віншавання са шлюбам. Таленавіты пісьменнік, вядомы рамантык, натхніўшыся шчаслівым выглядам маладых, падчас вясельнай бяседы экспромтам напісаў вершаванае віншаванне. Думаецца, твор мэтазгодна працітаваць цалкам:

Каханна бог у светлай сіле
Сядзіць між нас.

Я п’ю нагбом

За вас: прыгожых,

добрых, мілых,

За ваш стары і новы дом.
Да схілу дзён сваіх астатніх
Мы вам сябры. Няхай жыве
Наш гонар: Слава і Тацяна,
Сябры ад сёння — і на век.
Малю аб вечным і адзіным:
Хай шчасны будзе на вякі
Шлюб Беларусі і Украіны,
Шлюб Львова і Іслачы-ракі.

Караткевічава “блаславенне” спраўдзілася. Не толькі ў асабістым жыцці Рагойшы усё складалася (вынікам шлюбу — трое годных сыноў і мноства ўнукаў), але і ў прафесійным.

Як было сказана ў анатацыі, зборнік “адрасуецца самаму шырокаму колу чытачоў”. Думаецца, у цэлым кніга адпавядае такому сцвярдэнню. Сярод прадстаўленых у зору кожны чытач адшукае штосьці на свой густ і па сваёй цікавасці. Адзін адчуе сугучнае асабіста-перажытаму і выпактаванаму ў творах Алеся Бадака, другі — у творах Анатоля Сыса, у трэцім сэрца зашчыміць ад верша Алы Канапелькі. Колькі паэтаў — столькі лёсаў, гісторый, эмоцый і ўражанняў...

Мноства вершаў, якія ўвайшлі ў кнігу, — вядомыя і любімыя намі песні. Гэтыя творы ўжо першымі радкамі нагадваюць знаёмыя мелодыі, кранаюць і хваляюць: “Пахне чабор...” Петруся Броўкі, “Бывай...” Аркадзя Куляшова, “Патухаюць, цямяюць высі...” Генадзя Бураўкіна, “Ручнікі” Веры Вярбы, “Твае рукі” Янкі Сіпакова і іншыя.

“Развітанне” з кніжкай адбываецца на бадзёрай, аптымістычнай ноще. Творы, што ўвайшлі ў апошні раздзел зборніка, аб’яднаны назвай “З народнага”. Тут прадстаўлены знакамітыя не толькі ў Беларусі, але і ва ўсім славянскім свеце “Добры вечар, дзеванька, куды ідзеш?”, “Хлопец пашаньку пахае...”, “Ой хацела ж мяне маці замуж аддаці”, “Лявоніха”, “Касіў Ясь канюшыну” і шмат іншых песень, што сталіся не менш як нацыянальнымі візітоўкамі.

...Агульнавядомае выслоўе “светам правіць каханне” даволі лёгка аспрэчыць, дастаткова згадаць трагічныя падзеі ў свеце, што адбыліся ў пачатку XXI стагоддзя. А вось творчасцю, паэтычным натхненнем, мастакамі, безумоўна, у першую чаргу “правіць” менавіта высокае пачуццё каханна. Зборнік “Яна і Я” канчаткова ў гэтым пераконвае. Тым жа, хто яшчэ вагаецца ў сумневе, пакутуе душэўнымі перажываннямі, трэба ўважліва ўслухацца і пільна ўчытацца ў “Павучанне” (трайны санет з двайным кодам) Юрася Пацопы:

...таму прымі, як дар — нялёгкаю навуку
свой пачуццёвы жар — хучэй аддай на муку
і атрымаеш плён: — пачуеш вершаў звон.

Лада АЛЕЙНИК

Эвалюцыя каханна

мухі), Альберта Паўловіча, Максіма Багдановіча, Макара Краўцова і іншых аўтараў, працудлая “Серэнада” належыць пяру Янкі Лучыны (пераклад з польскай Уладзіміра Мархеля)... Гэтых “мелодый” не адчураліся і нашыя сучаснікі. “Раманс” тут “гучыць” у выкананні Славаміра Адамовіча, у журботную “Элегію” аформілася пачуццё Уладзіміра Сіўчыкава, сумную “Песенку” праспяваў каханню Алесь Камоцкі, гулівай “Мінскай баладай” адгукнуўся “жыццядайнам” пачуццю Віктар Шніп.

Пра каханне пяюць па-рознаму. Адзін усяляе яго дыфірамамі, другі кляне, хтосьці “душу адводзіць” у доўгіх, аж “залішне эпічных” творах са шматлікімі сюжэтнымі адгалінаваннямі, а нехта здольны напоўніць выразным сэнсам некалькі слоў.

Жаночую прывабнасць, прыгажосць, пяшчоту, а таксама працавітасць, гаспадарліваць, мудрасць і іншыя, не менш ухвальныя якасці, паэты апяваюць бясконца. Што ж, гэта зусім не дзіўна. Відань, ніхто не возьмецца супярэчыць Алесю Звонаку, які ў вершы “Беларускія жанчыны” заяўляе:

Вы — пачатак прыгажосці,
вы — жыцця першачарчына...

Але агульнае ўражанне ад кнігі, што ўсе высокія словы, адрасаваныя жанчынам, — адно словы... Змест зборніка сведчыць пра адваротнае стаўленне да жанчын: яны... амаль абдызены ўвагай. Патлумачу: сярод ста шасцідзясяці двух аўтараў — дваццаць адна жанчына. У працэнтных суадносінах — менш за трынаццаць пра-

“пра каханне” (відаць, палічылі ключавым слова “ложак”):

“Ляжу адна, самотная, у ложку...”
А калі б вось гэтак напісала?
Ад позіркаў бы кліўных запалала,
сказалі б, што цнатлівасці ні крошкі
ў маім прызнанні, і адразу ў “ЛіМе”
пародыю змясцілі б на жанчыну...

Мінула некалькі дзесяцігоддзяў з часу напісання гэтага верша. Свет, несумненна, перамяніўся. Сёння жанчыны здольны скласці канкурэнцыю мужчынам ва ўсіх галінах жыццядзейнасці ўвогуле, а ў літаратуры — у прыватнасці. Калі раней абставіны інтымнага жыцця паэтэсы цнатліва ўтойвалі, то зараз — гасцінна расчыняюць дзверы ў спачывальныя пакоі. Вось, напрыклад, Валянціна Аксак. Творчасць паэтэсы прадстаўлена ў кнізе адным вершам, але ён, безумоўна, выразна дэманструе калі не ўсе асаблівасці творчай індывідуальнасці аўтара, то, ва ўсякім разе, — поўную “разняволенасць”, адсутнасць залежнасці ад меркаванняў крытыкі і ханжаскіх нораваў...

Пасцель,
залітая віном,
у ёй так забавны
водар твайго цела —
найлепшы ленч,
любімы трунак днём,
апоўначы жаданая вячэра.

Аднак, нягледзячы ні на гранічную шчырасць, ні на шырокія дыяпазоны сардэчных пачуццяў, жанчын-паэтаў усё роўна імкнуча неяк “зацерці”, абмі-

нага пачуцця. Акрамя ўсяго, чакаеш ад гэтых твораў арыгінальнай вобразнасці, непасрэднай эмацыянальнасці, духоўна-ўзвышанага слова. Бо, як слушна заўважыла Любоў Тарасюк, “лірыка каханна — адна з самых складаных галінаў літаратурнай творчасці, у якой мастацкая індывідуальнасць паэта можа ўвасобіцца з найбольшай сілай і выразнасцю, а творчая пасрэднасць выяўляецца занадта відавочна” (“Апалогія красы”).

Своеасаблівым прагогам да зборніка выступае сусветна вядомы твор, адна з частак Бібліі — “Найвышэйшая песня Саламонава” (пераклад з царкоўнаславянскай Васіль Сёмуха). Думаецца, гэта беспамылковае рашэнне ўкладальнікаў: магільнымі словамі, што сталіся гімнам усіх закаханых, і павінна пачынацца такая кніга. Унікальныя радкі, напоўненыя вытанчанай пачуццёваасцю, адразу бяруць у палон рамантыкі, настройваюць на лірычны лад...

Вялікія воды не могуць
любоў патушыць,
і рэкі яе не затопляць...

Узоры старажытнай паэзіі, прысвечанай “самаму светламу і жыццядайнаму пачуццю”, падабраны проста выдатна. Тут славуць “Плач Яраслаўны” са “Слова пра паход Ігаравы” (пераклад са стараўсходнеславянскай Янкі Купалы), урыўкі з “Песні пра зубра” Міколы Гусоўскага (пераклад з новаляцінскай Язэпа Семіянона), з “Прускай вайны” Яна Вісліцкага (пераклад з новаляцінскай Жанны Некрашэвіч) і інш. Асобна прадстаўлена ананімная паэзія другой паловы XII — першай паловы XVII стагоддзя. Дыяпазон эмоцый — невычарпальны: ад галашэнняў, накішталь верша Аляксандра Рыпінскага “Плач пакінутага каханай”, да жартоўных мініячур Ігнага Легатовіча (пераклад з польскай Уладзіміра Мархеля). Апошнія, праўда, адпавядаюць заяўленай тэматыцы даволі ўмоўна:

Петрык! У цябе таксама
Жонка, быццам эпіграма,
Эпіграма ўся жывая,
Бо і дробная, і злая.

(“На маларослую жонку”)

Беларускае літаратуразнаўства і паэзія вельмі блізкія, бо іх аб'ядноўвае любоў да роднага слова. Каб пацвердзіць і развіць гэту думку, прывяду выказванні знакамітых людзей. Р.Ралан пісаў: "Сучасныя вялікія вучоныя — гэта сапраўдныя паэты". А.Эйнштэйн быў перакананы: "У навуковым мысленні заўсёды прысутнічае элемент паэзіі". Сярод сучасных беларускіх літаратуразнаўцаў, якія пішуць вершы, вядомыя М.Ароўка, І.Багдановіч, Я.Гарадніцкі, У.Мархель, з маладзейшых — С.Мінскевіч. Коротка прадстаўлю літаратуразнаўцаў — супрацоўнікаў Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі, чые творы прапануюцца ўвазе чытачоў "ЛіМа".

Дзіна Дудзінская — аўтар дысертацыі "Філасофія прыроды і народнага побыту ў творчасці Віктара Карамазова", працуе над стварэннем літаратуразнаўчага слоўніка, асэнсоўвае нацыянальны тып экзістэнцыявання. Алесь Дзітрых (Бразгуноў) — аўтар дысертацыі "Перакладны рыцарскі гістарычны раман XV—XVI стагоддзяў: эвалюцыя і трансфармацыя жанраў", рытуе да выдання помнікі пераскладной літаратуры XV—XVII стагоддзяў. Аксана Данільчык — аўтар кнігі вершаў "Абрыс Скарпіёна" (1996) і дысертацыі "Канцэпцыя чалавека ў беларускай і італьянскай ваеннай прозе", даследуе рэцэпцыю Дантэ ў Беларусі. Таццяна Барысюк — аўтар кнігі вершаў "Аўтапартрэт" (2002), даследуе ідэя-жанравыя пошукі ў сучаснай беларускай паэзіі, тэму сну ў сучаснай беларускай і польскай паэзіі, а таксама традыцыі англійскага і польскага рамантызму ў сучаснай беларускай паэзіі. Таццяна Вабішчэвіч — аспірантка, працуе над дысертацыяй "Максім Багдановіч і станаўленне нацыянальнай паэтычнай традыцыі".

Таццяна БАРЫСЮК

Таццяна ВАБІШЧЭВІЧ

Пачатак

Прагоркляя раніца. За сцяною
ізноў брудна лаюцца суседзі —
наспелі працнучца.
Удзень, пэўна, будзе дождж
(хаця навошта верыць пранозам?).

Не хочацца нават і думаць,
што некуды зараз пойдзеш,
пакінеш гэты цёплы і шэры кут,
названы зачымсьці тваёю хатаю.
Тут часам можна схвацацца —
але толькі не ад сябе.

Здаецца, учора не было пошты —
халера на яе —
заўсёды папсеу настрой...
Яшчэ і посуд нявымыты.
А рэчы за ноч сталі нейкімі чужымі,
і іх трэба вывучаць нанова:
талеркі, відэльцы, крэслы,
пакінуты ложкак.

Можна пагасіць святло —
ужо развіднела.
...а паўсюль — кнігі, кнігі —
прачытаныя ўвечары, каб заснуць,
або зусім непрачытаныя —
пакінутыя на пасля,
безразважна забытыя.
Сярод іх гэтак цяжка знайсці
патрэбную.

Зрэшты, хіба нешта яшчэ
патрэбнае?
Адказы ўсё адно —
толькі бязглуздая мешаніна,
а ад пытанняў патыхае банальнасцю.
Развагі пра сны, іншасвет,
пра самоту і смерць нагналі аскому.
Смех і слёзы аднолькава сведчаць
пра бездапаможнасць.

Нават шчырасць цяпер —
праява залішняй слабасці,
даравальная толькі шаленцам.
Кожны маніць найперш сам сабе,
з замілаваннем, натхнёна, упарта
выбудоўвае вонкавасць.
Як бразготкі звянец
абяцання і шчаслівага заўтра.

Там таксама трэба будзе спяшацца...
Не варта спазняцца на працу.

Аксана ДАНИЛЬЧЫК

***

адчуваючы спінаю падлогу
якую павольна рухае зямля
і фіксуючы пагляд на рэльефах столі
я жадаю толькі аднаго
прайсці праз цябе
быццам радыёактыўны прамень
сатрасаючы ўсе храмы
і калі нарэшце атрымаецца
новы чалавек
кахаць яго так як кахаюць мару

***

Запрашалым, чароўным, лірычным
Падаюцца святло і настрой,
І катэіль з мяккім смакам сунічным
Узбуджае, бы боскі напой.

І заходзіць сюды асячарожна,
Баязліва глядзіць па баках
Спапяланы жаданнем трывожным
Чалавек, што жыве толькі ў снах.

Ён прыходзіць,
каб знікнуць хоць трошкі,
У люстэрках сябе прывацаць;
Тут карункавыя панчошкі,
Тут паблажліва вусны блішчаць.

Ён не можа, ён болей не можа
Быць прыстойным і ў думках
грашыць.

Здрада — што гэта —
думка ці ложкак?
Цнота цела і бруд душы?

Ці то фікцыя,
ці дабрадзейнасць,
Толькі ціха мінаюць гады.
Ад пакуты сваёй

безнадзейнай
Ён ідзе кожны вечар сюды...

***

Ні попелу духмяных цыгарэтаў,
ні паху далікатнае парфумы,
а чыстае і звонкае паветра
і восень, восень —
лісце залатое.

Глядзі як працяваюцца дарогі
як птушкі выбіраюць накірунак
як астывае філіжанка кавы
сярод гераній ранішняй тэрасы.

Як сэрца —
папяровы самалёцік
вяртаецца назад з краіны згадак
і дорыць непрадбачаныя фарбы
і дорыць непрадказаныя словы.

Рапсодыя без распачы і смутку,
без прабачэнняў
і расчараванняў
бы краявід старых
майстроў фламандскіх
бы вытанчаны верш класічны.

І восень, восень, мяккія сцяжыны
палёту цень у неабдымным небе
і струмяні халоднага
паветра
вакол тваіх задумлівых
далоняў...

Дзіна ДУДЗІНСКАЯ

ВЫПЛЬВОВАЕ

"...чтобы последний раз
душа моя горела
земным бессилием,
легла в рассветной мгле
и дикой жалостью к оставленной
земле..."

Г. Ахматава

На кінутым у вогнішча
Палене
Свежазагубленага дрэва
Прастунае сок...

На кінутай у пакуту
Душы,
Улюбёнай у дар Жыцця,
Прастунаюць слёзы...

Ды створанае вечным — не згарае.

...Гаручыя кроплі вільгаці
Выменьвае на зорчкі польмя
І — светлая — ступае
У летнюю прахалоду плыні

Свабоды ад тутэйшага.

НЕБА — ПУХАМ

(недасказ)

Нявольніца кокана цела
жыццём саспельваю крылы
дарогі назад няма
бо ўжо не вусеніца
ды яшчэ не матыль.

Нявольніца кокана цела
брыдкаму качаняці
шлях свой да лебедзя
як ураваца
ад перапыненасці.

Нявольніца кокана цела
зацяклі крылы
пацягнуцца б
раскрыць бы
на ўсю даўжыню...

— І толькі лёгка
гайдануцца ногі
аднятыя ад зямлі.

..Ад зямлі аднятыя...

Алесь ДЗІТРЫХ

Манашка

Збіла падэшвы, скрывавіла пяткі,
прэч уцякаючы ад маладосці...
Мяккія рукі, твар юны і гладкі...
Літасці просіш у Богае Маткі,
толькі спакой не вяртаецца штосьці.

Чорныя з белым ахуталі шаты
цела і думкі, ды ясныя вочы
горычна (весела — толькі на святы)
бачаць: любуюцца імі абаты —
позірк гарэзлівы, а не прарочы.

Леты мінулі, як стала Хрыстовай
любай, адкінула шлюбную спакусу.
Ноччу вярэдзішся ласкаю новай:
целам ты ёсць маладой і здаровай,
сэрца, душу аддала хоць Езусу.

Кляштар суседні...
Садоўнік там сумны.
Ружы ён песціць
праз доўгія леты.
Сад упрыгожылі
дзіўныя руны —
кветкамі вышэй
садоўнік іх юны...
Той, што табе
прывячаў трыялеты.

Таццяна БАРЫСЮК

МОДНІЦА

Ёсць настрой —
будзь красуняй гламурнай
ці пяхотнай пухнатаю коткай,
каралева снежнай пахмурнай
ці Кармэн
з бранзалетам-бразготкай.

Ёсць настрой —
будзь джынсвай прынцэсай
ці наскрозь дзелавой бізнес-лэдзі.
Хай народ языкамі пачэша
і пачнуць абмяркоўваць суседзі.

Ёсць настрой —
дык магчыма дзівацтва.
Хай стваральны імплэт не астыне,
і фантазій агонь не тушы.

Бо жанчына — карціна мастацтва,
адпаведная ўласнаму стылю,
гэтаксама, як стану душы.

СТЫХІІ ТАНЦАЎ

На дне агню танцуюць саламандры...
А.Сыс

У памяці гісторый старасвецкіх,
На злосць усім наканаваным драмам,
На баях княжацкіх вялікасвецкіх,
Узнёслая, танцую пекнай дамай.

З зямлі да сонца вабіць
дар натхнення,
Не страшныя сняжынка
ці дажджынка,
Наяве і ў чароўных лёгкіх сненнях
На небе я танцую аблачынкай.

Згараць іскрыстых жоўтых зор
пасевы —
Калі я чую водгулле вясянкі
Або вядзьмарскі дух
купальскіх песень,
У возеры танцую свіцязянкай.

Як мой сусвет напоўняць успаміны,
Працягла ноч спявае ішасця мантры
І сагравае польмя каміну,
На дне агню танцую саламандрай.

Калі пануе сум або шанцуе,
Для вас, сяброў, для люблага, для Бога
У віхурах і вірах стыхіі танцую —
Мая душа мелодый помніць многа.

На фота злева направа: стаяць: У.І. МАР-
ХЕЛЬ, Алесь ДЗІТРЫХ, У.І. ГНІЛАМЕДАЎ,
Н. ДЗЕНІСЮК; сядзіць: Д. ДУДЗІНСКАЯ,
А. ДАНИЛЬЧЫК, Т. ВАБІШЧЭВІЧ і Т. БА-
РЫСЮК.

Ён ведаў: бываюць розныя неверагодныя сітуацыі ў жыцці, але каб гэтка... Быць не можа! Аднак, што мы ведаем пра смерць, хоць бачым яе, жывыя, на кожным кроку, і нават прывыкаем. Лапей прывыкнуць, калі паміраеш не ты, а іншыя. Колькі ж ён, Афінаген Лявонавіч, пабачыў нябожчыкаў за сваё хай сабе не напта доўгае, але ж не марнае жыццё! Калі быў маленькім ды жыў з бацькамі ў вёсцы, ён, жаўтары хлопчык... не прапуская ніводнага хаўтуры. Не важна, хто паміраў. А паміралі большасцю сярэдняга веку мужчыны 3-за гарэлка, ды радзей — зморшчаныя, як грыбы пасля першых асенніх прымарозкаў, бабулькі. Гэтыя чапляліся за жыццё да апошняга, зачынялі ад смерці ў хатах, сядзелі зашчэпленымі і ноччу і ўдзень. Але кашчавая ўсё роўна іх падпільноўвала, прыходзіла — што ёй тыя зашчэпкі! Такі закон. І бабулькі ўрэшце здаваліся ёй у палон, яны ляжалі ў дамавіне ціха і смірна. Нос смешна выпяўляўся, твар рабіўся нейкі прасветлены, вусны нібы ўсміхаліся. Маленькі Афінаген, дачуўшыся пра хаўтуры, смела заходзіў у хату, па-даросламу здымаў шапку перад нябожчыкам і нават уздымаў, вельмі важна сядзеў на лаву, якіх было панастаўлена ля труны. Людзі ставіліся да яго па-рознаму: хто паблажліва і нават з ухвалаю, во, маўляў, якое разумнае, дарослае дзіця, калі з малых гадоў навучылася паважаць людзей, хто мо і ўхмыляўся, калі хлапчанё разам з натоўпам дарослых урачыста крочыў на могілкі. Зрэшты, людзям было не да яго. Афінагену ж часта даручалі несці вянок, і хлопчык быў, як недарэчна гэта гучыць, велічна-шчаслівы, бо адчуваў у такі момант сваю значнасць і патрэбнасць людзям, далучанасць да іх спраў, якой яму так не хапала ў жыцці... Не цяжка прывыкнуць да чужога смерці. І яна, можа, нават здавацца табе прывабнаю. Ды зусім іншая справа, калі паміраеш сам...

Афінаген Лявонавіч нават і не змякчыў адразу, што прыйшоў яго канец. З працы ён вярнуўся стомлены, знервананы. Схапіўся з шэфам. Есці не хацелася, але ведаў, што яго ніхто ўпрощаць не будзе, як, бывала, у дзіцінстве ўпрощала мама, калі ён нелюбімую прасяную кашу: гэту лыжачку — за мамку, а тую — за татку, а пасля — за бабулю. Зараз валэдзіцца з ім няма каму, і ён павінен есці тое, што ёсць, і не за каго іншага — за сябе, лобаче. Падагрэў на пліце ўчарашні гарохавы суп (а мо, яшчэ пазуўчарашні?). Добра, суп зранку абачліва пакінуў на балконе, каб не ўкіс. Сёрбаў з неахвотаю, запіваючы тошкаю кавалкі непражыванага, чэрствага хлеба. Еў — як быццам ласку рабіў страўніку, каб той не ўзбунтаваўся на рэвалюцыю. Думаць, таксама калі і есці, не хацелася. І ён стараўся гнаць ад сябе маркотныя думкі, якія быццам мукі-спасайкі, круціліся ў галаве, замяніваючы сёрбачы гарохавік. Затым прыліг на канапу не распранаючыся, у шэрым сваім гарнітуры, што і парадна-выхадны, і працоўны, бо іншага проста няма. Трэ было б пераагрэнуцца, бо скамечыцца кашчом, у чым тады на працу ісці? Але не здужаў. Неадольная лянота і млявасць пацягнулі яго да канапы. Паспеў толькі, перш чым улегчыся, паслабіць галыштук, бо замянала дыхаць. Толькі зараз ён адчуў-зразумеў прычыну тае неадольнае млявасці і ляноты. Затрапятала раптам сэрца, яні спалоханы верабейчык у клетцы, гарачая хваля шпунула да скроняў, і яны балоча, трывожна запульсавалі, як струна, напятая скура гаватова была парвацца. Нудна пеканула ў грудзях. Ці ўпершыню? Матор яму не раз пагражаў, але ж пакуль працаваў. І ніхто не ведае, наколькі ён, той матор, разлічаны. Вось паяжыць, супакойцца, і пройдзе ўсё, як праходзіла неаднойчы. Рука міжволі пацягнулася да кішэнні, па нітрагліцэрын. Аднак, упакоўка нечакана аказалася пустой. І чаму ён не зайшоў па дарозе ў аптэку? А з другога боку, з чым пойдзець, калі ў кішэнні, побач з пустой каробкаю з-пад лекаў, засталіся во начаваць толькі дзве пакемечаныя тысячы, і гэта да зарплатаў, якая аж у канцы тыдня. Ат, перазімаем! Афінаген Лявонавіч аспярожна павярнуўся на правы бок, каб даць паслабку сэрцу, загнуць вочы, у думках пагрэсці матор супакойцца і сціпнуць сам. Раптам ён адчуў, што ў кватэры не адзін. Яшчэ нехта ёсць? Цікава! Той нехта, аднак, не рыпеў дзвярыма, ён нячутна прысеў на край канапы, і засталася толькі адкрыць вочы, каб яго ўбачыць. Ды зрабілася страшна. Аспярожна прыўзняў цяжкія, пудоўныя павекі і ўбачыў... маму. Даўно яе не бачыў такой блізкай і прыгожай. Іх позірк сустрэліся. Гэтай шчаслівай хвіліны Афінаген Лявонавіч доўга чакаў, мабыць, з таго самага часу, калі разам з маці адшлі ў нябыт яго рознакаляровыя, яркія, поўныя надзей і спадзяванняў дзіцінства і юнацтва, і пачалася шэрая, нудная, адзінокая сталасць, вельмі падобная да старасці... Маці была ўся ў белым, і светлыя строй яшчэ болей надавалі ёй вабнасці. Яна загалдава падняла руку, пяшчотна паглядзіла сына ля скроняў, якія пачалі ўжо сівецць, і, не сказаўшы ні слова, знікла. Захацелася падняцца, абтэсціцца ад здраншчэння і міражы, пасмаўляцца са сваіх млявых мрояў, але ні галава, ні рукі не паслухаліся, нават не вярнуліся палыцы. Такого з ім яшчэ ніколі не было... у жыцці. У жыцці! Няўжо тое, што з ім адбылося, і ёсць... Алякля трывожна-халодная думка, аднак, ён не адчуў ні холаду яе, ні гарачыні. Па усім відаць, ён перастаў увогуле што-

небудзь адчуваць і валодаць сабою. Ад жыцця засталася толькі магчымасць думаць і бачыць. І ён упершыню па-сапраўднаму жахнуўся, зразумеўшы, што памёр.

Настала самае цяжкае. Афінаген Лявонавіч ляжаў на канапе, нязграбна падкурчыўшы ногі, і не ведаў, колькі яшчэ давядзецца так ляжаць, пакуль яго не знойдуць. Няўжо ён мусіць засмярдзец тут, пакуль суседзі не аглядзіцца ды

Уладзімір Міхно

І нябожчык у сміхнуўся...

Апавяданне

не паклічуць міліцыю? Ён яшчэ не ведаў, што лёсу было суджана распарадзіцца па-іншаму, а таму моцна хваляваўся, калі толькі нябожчыкі могуць хвалявацца.

Пазванілі ў дзверы раз, другі, працяжна, доўга, цягліва. Божа мой! Быць гэтакім безпаможным — чуць, бачыць, ведаць і не мець магчымасці падаць хая якога знаку! Нябожчык намаганнем волі спрабаваў сабраць сілы каб хая паварушыць палыцамі, аднак, сіл не было, палец не варушыўся. Хая цела яшчэ і не спруцінела зусім, не адубела, аднак, ужо не слухалася, адмаўлялася выконваць яго волю. Як з гэтым змяршыцца? І Афінаген Лявонавіч вырашыў моцна захацець, каб яго хутчэй знайшлі. Можа, Бог злітучы і нешта прыдумае. Хіба ж ён у жыцці так саграшыў?

І Бог злітаваўся. Дзверы аказаліся незачыненымі. Не было б шчасця... Даведзены да адчаю, знервананы гаспадар проста забыўся пры жыцці зачыніць дзверы, тым самым пакінуўшы сабе па смерці магчымасць быць хая па-чалавечы пахаваным. Пазваніўшы яшчэ раз са свая, праняра-суседка на ўсякі выпадак штурханула дзверы, і тыя адчыніліся. Найперш яна прасунула дапытлівы нос, пачуўшы свежы пах гарохавіка, пасмяляла, аспярожна ступіла ў цемру:

— Лявонавіч! Ты спіш?

Жывы ён бы не стаў адказваць, а і сапраўды прыкнінуўся б, што спіць, бо даняла. Вечна суне нос туды, куды не просіць. Схваціўшыся пад абліччам ледзве не самой міласэрнасці, яна ўсяму пад'езду праходзіла не давала. Бываюць жа такія людзі, для каго ведаць пра ўсё і пра ўсё становіцца сэнсам жыцця. Старая насіла, множыла плёткі ды чупкі ад кватэры да кватэры, ад лесвіцы да лесвіцы, ад лавачкі да лавачкі, ад суседка да суседка, балазе самую яе яшчэ добра насілі ногі. Моладзё Венікі пабойвалася і страшэнна не любіла, бо з-за яе доўгага языка не было як ні пацалавацца пад лесвіцай, ці за кустом акацыі, у дворку, ні апрагнуць чаго малняшкага. Абавязкова дапільную, і трапіш пад раздзачу. Старыя пашываліся з яе дапытлівай зайздрасці, аднак, таксама хавалі ад яе сваю шчырасць, каб не аказацца распранутымі перад яе бязлітасным языком. Даставалася і гэтым і тым. Аднаму Веніка пляла пра другога, гэтак пра таго. Афінаген Лявонавіч жыў адзінока і адчужана, трымаючы дзверы на зашчэпцы, аднак Веніка гавата была пралезці і ў замочную шчыліну, каб толькі пабалець даведацца і пра яго жыццё. Свае ж таямніцы суседка хавала за сямю замкамі. І ў яе заўсёды было добра, лепей за ўсіх. А ён жыў ад людзей наводшыбе, бо быў упэўнены: людзі не паспагадаюць, а толькі падштурхнуць цябе ў вір, пакпяць, падзекуюцца. Шчырасць нікому не патрэбна. На працы Афінагена Лявонавіча неўзлюблілі. Напачатку, калі быў малады-перспектывны, зайздросцілі. У яго і адукацыя, у яго і атрымоўвалася лепей як у каго. О, не дай Бог, калі людзі бачыць, што ты разумней за іх. Шэф мо не адну ноч не спаў, перажываючы, як бы малады спецыяліст не падсэдзеў яго. І таму спіхаў сваёму падначаленаму тую работу, якая не падавалася іншым. Як той Папалюшчы злая мачыха — ледзве не пясок з макама загалдаў перабіраць. А калі Нягодны (так прызвалі Афінагена Лявонавіча ў адзеле) адным махам разгроб тыя завалы, шэф ашалеў ад зайздрасці, бо ён разумей, што сам так спрытна і хутка ніколі б тае работы не зрабіў. І шлі галы. Калегі, як жаба на корч, драўля па службовой лесвіцы, ды не заўсёды паспяхова, а Нягодны, па натуре не

кар'ерыст, толькі пашываўся з іх марных намаганняў ды спакойна сабе працаваў. Каму такое можа спадабацца? А куды і чаго было пунца, калі тая службовая лесвіца пачыналася і заканчалася не за мрамарам, а ў кабінце аднаго шараголага вытворчага аддзела, дзе іх, супрацоўнікаў, сядзела, як бобу. Смешна было бачыць, як мукі боўтаюцца ў сыраватцы з надзей збіць з яе масла. Сваёй іроніі Нягодны і не хаваў, за што і атрымоўваў. Тым часам іх шэф Кудлаты, нарэшце зразумеўшы, што крэсла пад ім пакуль не хістаецца, па-ранейшаму, аднак, не мог супакойцца, ён зноў шалеў, на гэты раз ад грошай, якіх яму здавалася мала, хоць гроб пад сябе ўсё, што толькі можна было згрэбіць. І каб можна было яшчэ болей заблагацець, разгнаўшы сваіх падначаленых і застаўшыся ў адзеле адзін, ён, мусіць, не задумваўся, так і зрабіў бы. Ды, на шчасце, над ім стаў яшчэ Глаўк, які раз-пораз прыводзіў Кудлатага да памяці. Пакуль шэф плаваў у масле, падначаленыя ваявалі між сабою за тую ж сыраватку. І з адчаю яго калегі пачалі піць. Пайшла мода "гудзец" напрыканцы працоўнага дня, не важна, ці была нагода, ці не. Зрэшты, нагода заўсёды знойдзецца. "Замочвалі" хрысціны, радзіны, хаўтуры, балазе таннага "чарніла" ў суседнім гаспадароме хапала. Тапілі ў ім свае крыўды і свае

раздраі. Афінаген Лявонавіч і тут аказаўся наводшыбе, ён дэманстравальна пазбягаў тых п'яных гуляў, уцякаў ад іх далому, дзе хоць і не было яму напта доўгае, але не пачуваўся і прыкра. За гэты атрымаў ад калегі яшчэ дзве мянушкі: Сквалнага і Ашчапенца. Як кажуць, што жа, не лезь пад нож... Так, ён ведаў кошт заробленай пайдзіцы, бо гэтая калейка ніколі не давалася яму лёгка, каб лёгка можна было кідаць яе на вецер. Вось так і прайшло яго жыццё... Затое зараз усё будзе па-іншаму. Ён — нябожчык! Нікому не трэба даказваць, што ты не вярблуд. Не трэба думаць пра грошы, сэрца атручываць, усведамляючы, як шмат у жыцці бязглуздыцы. Сэрца ў яго ўжо няма, яно халоднае і нямое. Засталася толькі душа, якая пакуль загасцілася ў спруцяным, як чужым, целе.

— Лявонавіч! Ты спіш?

Успыхнула святло. І Веніка аспярожна, як на прысаку, падыйшла да канапы, ухапіла яго збялелую, нежывую руку, сама раптам збялела на палатно, войкнула, прыпусціла да дзвярэй.

Ага, яна ж мёртвыя як агню баіцца. Успомніў, як Веніка спалохалася ўласнай маці ў труне, і зрабілася зусім весела, быццам бы ён, Афінаген Лявонавіч, і не паміраў ніколі, а толькі во прыліг на хвілінку, каб прыкальнуцца-пашмяцца з жывых, адчуўшы сябе вольным і самадастакковым без іхняй хіваці і двурэшніцтва.

А праз колькі хвілін у кватэры ўжо тапіўся народ...

Людзі не ўсе злыя. Свет не без добрых стварэнняў, хоць яны на тым, жывым свеце і ў меншасці. А як у іх, жывых, ставіцца да меншасці, Афінаген Лявонавіч ведаў добра... А потым яго распранулі дагала, каб памыць. Зусім жа не брудны, акурат учора прымаў душ. Ды што зробіш — традыцыя. Жывыя прыдумалі сабе розныя традыцыі і законы, без якіх жыць не могуць, хая ад іх жа самі і пакутуюць. Патрэбна яму, нябожчыку, лязня! Было страшэнна сорамна, хоць вочы закрывай, за сваё аголенае, бездапаможнае цела, якое можна было цяпер абмываць не толькі вадою, але і языкам.

— Авоі! Як жа дайшоў, нябога, — здзівілася бабуля, калі жыла паверхам вышэй, — скура да коці. Можа, і не еў нічога? Праз тое і сканаў.

— Ды сэрца ў яго.

— А-а! Сэрца! Адзінокі. Не было каму сэрца сагрэць. Хоць бы хто супчыку звярнуў... Няўжо нікога з родных няма?

— Далёка, едуць.

— А-а! Едуць. Во цяперака павуўчалі людзі. Па смерці толькі і з'язджаюцца...

Закрыць бы вочы, хая і так ужо яны закрытыя. Не любіў ніколі Афінаген Лявонавіч, каб яго шкадалі. Закрыць вочы... Шкада, што нябожчыкі ўмеюць бачыць і чуць, нават калі на вачах ляжаць медныя пятакі. Здавалася, трэба быць удзячным суседзям, што не пакінулі яго калець па смерці карчаком. Ды як жа вытрымаеш, калі вунь корпаюцца ў шафе, шукаючы яму новую прасцінку на божую пасцель, і скардзяць па ім, нежывым, языкам, як бараною:

— Падумаць толькі, ні прасцінкі новай, ні навалачкі.

— Дажыўся! І куды грошы свае складваў? Вось жа у труну з сабой не возьме.

А раптам вазьму... А новы камплект ляжыць вунь крыху ніжэй, у шуфлядцы, ды ён жа сам не адгукнецца. Божачка! Хутчэй бы ў труну, ды вецкам накрываць ад вашых доўгіх языкоў.

І вось ён у труне. Цеснавата, не павернешся. Кудлаты загадаў у заводскай сталойцы сама-

тужную, каб эканоміць грошы на магазіннай. Добра, што хапіла грошай на вянок. А ці добра?! Патрэбны яму тыя поліэтыленавыя кветкі ў дарунак ад людзей, якія самі ж яго ў труну і заганалі. Не павернешся... Шчасце, што варочацца не трэба. Ляжы сабе ціха-спакойна, трымай у спруцяных руках паперкі з царквы — прахадную на той свет. Нехта ж во пастараўся... Збегалі ў царкву... Яны вераць у Бога? Акісьцеся! Каб людзі задумваліся пра справядлічу перад Усывышнім, то не тварылі б такога пры жыцці, ад чаго нават нябожчыкам няёмка. Ляжы тут, слухай іхнюю дэмагогію. Муляе саламяная падушка, зусім не весела стрыжожаным-звязаным нагам. Ды што рабіць, не падымешся і не правіш. І, зноў жа, хочаш не хочаш, а даводзіцца прымаць іх, жывых, умовы гульні. Супынае толькі тое, што гэта ненадоўга, што гульня хутка скончыцца. І тады — на неба! А там, пад іншым начальствам, хто ведае, як яно ўсё павернецца. Начальства па-новаму і месці будзе. Людзей ён сабраў не так шмат па смерці, бо быў ім і пры жыцці не вельмі патрэбны. Плакаць ля труны не было каму. Свякі вунь усё едуць. Мо і не даедуць, як не даехалі пры жыцці. Дзецьмі ён не абзаўёўся, ці не было яму на тое дазволу ад Усывышняга? Няма каму плакаць, і не трэба. Навошта лідзь кракадзілавы

слёзы, імітуючы гора, калі тыя, хто будуць яго хаваць, хацелі яго смерці. Пралежваючы бакі ў труне, накрыты шчом, знятым з акна ўласнае кватэры, Афінаген Лявонавіч ярскава ўцяляў свае памінікі. Во будзе радасці калегам. Кудлаты нікуды не дзенецца, адшкадуе на якую скрынку гарэлку, вядома ж, за кошт завода. Пап'юць! Пры жыцці пашкадаваў яму нармальнага акладу. Як хацеў, як мог, таптаў свайго канкурэнта, нават калі ўжо бачыў, што той і не канкурэнт яму зусім. Расптаў сэрца, а зверку, каб не бачылі, накрыві поліэтыленавым вянкам. Прыкольна! Нап'юцца... хая б не пабіліся. Праўда, ён ужо тое не ўбачыць, бо наверхнуць зверху глыжэў, пад два метры, і паставяць крыж, каб не вылез. Не хвалойцеся, адтуль ён ужо не палезе, бо не ваўкалак жа. Дый там, пад крыжам, куды заішней.

Калі выносілі з пад'езда, ён нават слязіну пушціў. Такое нябожчыкам дазваляецца, і таму ніхто не здзівіўся. А калі ж паплакаць, як не зараз? Як-нік, пражыў тут, ў гэтым горадзе, у гэтым доме, пад'ездзе цэлае жыццё, хай сабе і не такое доўгае. Як не расчуліцца, нягледзячы на халодны вецер, за тваёю труною ўсё ж ідуць людзі, чужыя людзі. І хай сабе кожнага з іх прывеў свой інтарэс, як некалі і самога яго ў дзіцінстве. Не важна, галоўнае, гэтыя людзі былі ў тваім жыцці і засталіся з табой па смерці. Гэтак разважаў наш нябожчык па дарозе на гарадскія кладзі, гайдаючыся ў кузаве старэнькага заводскага газіка. Заняты сваімі сентыментальнымі думкамі, ён нават і не заўважыў, як яго везлі праз горад. Побач з труною не было каму сядзець. І то няблага, у кузаве, на адзіноце, добра думалася. Не заўважыў, як неслі да магілы. Магілы сваёй ён не бачыў, затое бачыў сіняе-сіняе неба. Неба прыбалівала сваёй бяздоннаю загалдаваці, і было ўдасна думаць, што неўзабаве туды адляціць у вечную вандроўку яго душа. Ён бачыў сосны, яны дружалюбна і жалобна махалі на развітанне галінамі. Гэта — яму! Чаму ў жыцці нават даводзіцца мець справу не толькі з небама ды соснамі але і...

Выхапіў, абудзіў яго з думак знаёмы голас:

— Таварышы! Сёння мы праводзім у апошні шлях высакласнага спецыяліста, нястомнага працаўніка і найлепшай душы чалавека...

Вельмі цікава! За ўсё сваё жыццё ён так і не дачакаўся, не пачуў пра сабе таго, што мусіць зараз слухаць. Хочаш паслухаць, які ты быў пры жыцці, кладзіся ў труну. Не, ён, безумоўна, ведаў, што Кудлаты ніколі не гаворыць тое, што думае, але ведаў адно, адчуваць жа на сваёй скуры — зусім іншае. Каб можна было павярнуцца ў труне, спіной да гэтага двурэшніка. Шкада, што смерць яго скавала яшчэ болей, чым нават быў скаваны пры жыцці, што паставіла ў такую сітуацыю, калі, зноў жа, нікому не запыраць.

... Наш аддзел будзе заўсёды добрым словам успамінаць цябе, паважаны калега, дарагі сябар Афінаген Лявонавіч! Пухам табе...

Раптам Афінаген Лявонавіч сабраў апошнія сілы і з вялікім намаганнем... усміхнуўся...

Нехта заўважыў яго нацягнутую ўсмешку, калі закрывалі вецка труны. Але надта не здзівіўся. Зноў жа, усміхацца нябожчыкам таксама часам дазвалялася. Ніхто нават і не здагадаўся, што гэты нерашучы чалавек перад тым, як сысці ў магілу, аджажыўся нарэшце на свой апошні пратэст. Між тым, Афінаген Лявонавіч, у дамавіне, пашываючыся з людзей, хацеў ім сказаць — паспрабуйце, пажывіце...

Арт-пацеркі

У сталіцы прайшлі гастролі Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа. Віцябляне прыехалі да сталічнага гледача з традыцыйнай творчай справязкай у знамянальны час — у год юбілею свайго славутага земляка Уладзіміра Караткевіча. Письменніка тэатр лічыў сваім сябрам. Некалі, а дакладней — у 1974-м, тут з поспехам ішоў спектакль паводле У. Караткевіча «Званы Віцебска», і яго рэжысёр-пастаноўшчыка Валерыя Мазынскага называлі першаадкрывальнікам «тэатральнага» Караткевіча. Пазней актёр і рэжысёр Міхась Краснабаёў паставіў на кола-саўскай сцэне «Вераб'іную ноч», прапанаваўшы сваё бачанне рамана-прыпавесці «Нельга забыць». А сёлетнія мінскія гастролі адкрыла прэм'ера: «Ладзя распачы». Рэжысёр-пастаноўшчык Міхась Краснабаёў прадставіў тут вобразны свет Караткевіча ў арыгінальнай стылістыцы музычнай легенды, бо атмосфера новага спектакля літаральна вытканая песнямі. Музыку напісаў Уладзімір Кандрусевіч.

Для Беларускага паэтычнага тэатра аднаго актёра «Зьніч» кастрычнік пачнеца з узелу ў IV Міжнародным фестывалі мана-спектакляў «Я», які пройдзе ў Маладзечне. Практычна ўсе работы «Зьніча» — у рэчышчы фестывалю. Афішу другога воснянскага месяца адкрывае манаспектакль Галіны Дзягілевай, мастацкага кіраўніка тэатра і актрысы, — «Віленскія мрой» паводле ўспамінаў Юліяны Вітан-Дубейкаўскай і вершаў Надзеі Артымовіч. Паказ адбудзецца 2 кастрычніка. Далей — таксама добра вядомыя пастаноўкі «Мне сняцца сны аб Беларусі...» паводле Янкі Купалы з удзелам Галіны Дзягілевай, «Маленькі анёлак» Сяргея Кавалёва — з Раісай Астразінавай і прэм'ера «Мой маленькі прыні» паводле Антуана дэ Сент-Экзюперы ў перакладзе Ніны Мацяш — з актрысай Аленай Шапко. На 24-га замоўлены паказ новага манаспектакля-сустрэчы «Вясёлая каруселя» паводле твораў Артура Вольскага. Выканаўца — заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горнава.

«Таямнічая Гарба». Пад такой назвай ладзіцца ў Музеі гісторыі беларускага кіно рэтрэспектыўны паказ фільмаў, прымеркаваны да 100-годдзя з дня нараджэння знакамітай актрысы.

На экране яна стварала вобразы фатальна-таямнічых жанчын. Атмосфера таямнічасці атуляла яе і ў жыцці. За сваю таямнічасць актрыса-загадка, чьё сапраўднае імя Грэта Лавіса Густафсан, заплаціла адзінотай і хуткім заканчэннем творчай кар'еры. Казалі, што яна была па-дзіцячы эгаістычная і жорсткая, сама адштурхоўвала людзей, не пускала ў свой унутраны свет. Казалі таксама іншае: маўляў, яна неаднаразова спрабавала вырвацца з кола адзіноты і звязаць з кімсьці свой жыццёвы шлях, ды нешта не зладжвалася. Зрэшты, імя яе суправаджалі самыя неверагодныя чуткі ды легенды, што і адпавядала тагачаснай галівудскай модзе на інфернальных жанчын... Яе таямніцу захоўваюць і кінастужкі. Але перададзім захавалі яны для нас чарадзейна таленавітую актрысу.

Рэтрэспектыва, прапанаваная мінскаму гледачу, уключае пяць найбольш вядомых фільмаў з удзелам Грэты Гарба, знятых у ЗША ў 1931 — 1939 гадах: «Мата Хары», «Каралева Хрысціна», «Ганна Карэніна», «Дама з камеліямі», «Ніначка». Паказы адбываюцца з 28 верасня па 26 кастрычніка кожную сераду, сеансам папярэднічае кіназнаўчы каментарый.

С. ВЕТКА

Мінула 15 гадоў з таго часу, як беларускія кінематаграфісты апынуліся ў становішчы «бяздомных». У 1990 годзе будынак касцёла святых Сымона і Алены (ён жа мінскі Чырвоны касцёл), дзе з 1968 года размяшчаўся Дом кіно, па праве вырашылі перадаць католікам. А сёлета 11 верасня, ва ўрачыстай атмасферы свята горада (чуецца барабанны пошчак і фанфары?!), быў адкрыты новы Дом кіно.

НАВАСЕЛЛЕ У «ДЗЕСЯТАЙ МУЗЫ»

Месціцца гэты Дом у будынку, дзе быў раней кінатэатр «Партизан», ад якога засталіся толькі сцэны ды велізарнае пано на партызанскую тэму — на другім паверсе. Блішчыць мармур; вока вабяць кадры з фільмаў і фатаграфіі акцёраў; спакушаюць прывесці ружовыя каналы: ідылія... А што ды як у новай установе — пра гэта я пагутарыў з яе дырэктарам Паўлам ЛЕШЧАНКОМ.

праводзіцца прэзентацыя айчынных і таксама замежных фільмаў. Гэта месца, якое будзе спрыяць усталёўванню зносін паміж людзьмі мастацтва сцэнічнага. Калі раней Дом кіно быў у нейкім сэнсе закрытай установай, дык цяпер сюды можа прыходзіць кожны. Дарэчы, тут будзе знаходзіцца і Беларускі саюз кінематаграфістаў.

— Якія мерапрыемствы будуць праводзіцца ў Доме

кіно, акрамя паказу фільмаў?

— Самыя розныя кінафестывалі. Бліжэйшы з іх — «Лістападзік». У нас ёсць дырэкцыя фестывалю, якая непасрэдна займаецца арганізацыяй такіх імпрэз. Маём вялікі план кіналекторыяў па рознай тэматыцы. Напрыклад, «Экалогія душы», «Падлетак. Закон. Адказнасць», «Моладзь супраць СНІДу», «Выбар прафесіі» і многія іншыя. А таксама ў планах — творчыя сустрэчы з кінематаграфістамі, тэатралізаваныя шоу з удзелам каскадзёраў.

— Дарэчы, ці будзе каштаваць наведванне Дома кіно даражэй за поход у звычайны кінатэатр?

— Не, кошт білета на ўсе фільмы і фестывалі будзе, як паўсюль. Але калі ўбачыце нашу залу, дык зразумеце, што лепш хадзіць у Дом кіно.

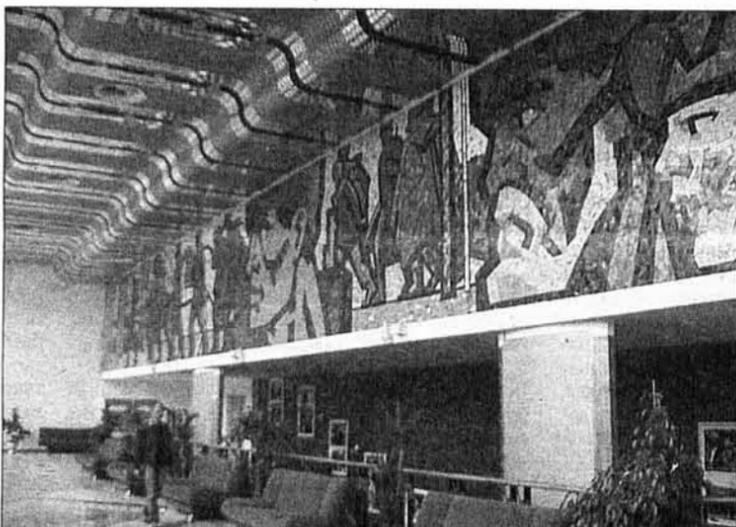
— Чуў, што з-за камфортнасці месц зменшылася іх колькасць.

— Раней іх было 979, цяпер 594, таму што за экранам сёння з'явіліся тры грывёрныя, гаспёўны і два санвузлы. Гэта зроблена для зручнасці будучых гасцей. Таксама павялічыліся сцэна і праходы паміж крэсламі. Дарэчы, нядаўна ў нас у гасцях быў маскоўскі прадзюсер Уладзімір Есінаў. І ён адзначыў, што беларускі Дом кіно знаходзіцца на даволі высокім ўзроўні. Маўляў, нават лепшы за многія маскоўскія кінатэатры.

Павел Іванавіч правёў мяне ў залу для гледачоў. Крэслы там насамрэч мяккія, вялікія і значна адрозніваюцца ад «крэслаў» кінатэатра, киталту «Піянер», у лепшы бок. У зале адведзены месцы спецыяльна для журы і для інвалідаў-калясачнікаў. Сістэма гуку DOLBY, кандыцыянер, вялізны экран, штучныя кветкі ля сцэны. У бліжэйшы час адчыніцца кафэ-бар... Што тут казаць: усё для наведнікаў! Гледзячы на такое ўражлівае абнаўленне, мімаволі пераконваешся, што стандарты нашага жыцця набліжаюцца да ўзроўню высакаразвітых крэн.

Алесь КІРЬКОВІЧ
Фота аўтара

На здымках: Дом кіно.

— Павел Іванавіч, чым Дом кіно адрозніваецца ад простага кінатэатра?

— Дом кіно — гэта перш за ўсё цэнтр кінематаграфіі нашай рэспублікі. Галоўная яго функцыя — прапаганда беларускага кінамастацтва, творчасці маладых рэжысёраў і артыстаў. Тут будуць

ЗА СВЯТА ДЗЯКУЙ, «ЛЕТУВА»!

Да беларускай сталіцы яны ехалі праз Гродзеншчыну. Далі яскравы канцэрт у Лідзе. І вось — Мінск: 22 верасня тут, у Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі, літоўскія госці выступілі з маляўнічай праграмай, прысвечанай 65-годдзю свайго знакамітага творчага калектыву. А калектыву гэты добра памятаюць нашы гледачы старэйшага пакалення: «Летува», Дзяржаўны ансамбль песні і танца Літвы, створаны знаўцам фальклору, кампазітарам, прафесарам Ёнасам Швядасам.

Можна сказаць, што беларуская публіка сустрэла добрых даўніх сяброў. Але больш дакладна — знаёмілася з абноўленым, памаладзелым, высакласным і самабытным калектывам, у складзе якога хор, танцавальная група ды аркестр. Цудоўны, віртуозны аркестр — сапраўднае літоўскае каларыт-

нае інструментальнае сямейства: бірбіне, лумздзясліс, даўдзітэ, скрабалай, канклес, кялмас! Лірычныя і стрыманыя, забаўныя і рытуальныя, жартуныя і зухватыя, пацешныя і задумныя — такія розныя вакальна-харэаграфічныя кампазіцыі, песенныя творы, танцы, найгрышы ствараюць незабыўнае слыхавае ўражанне і відовішча, неад'емны кампанент якога — арыгінальныя сцэнічныя касцюмы, прычым кожны з іх — таксама твор высокага прафесійнага мастацтва.

Кампазітар Педрус Свілайніс, цяперашні кіраўнік «Летувы», бачыць творчую задачу ансамбля ў тым, каб яго ўспрымалі як сучасніка, чуйнага і дапульсу сённяшняга дня, і да музыкі будучыні, і да ўсяго таго характара, што стварыў народ у мінулым. Напэўна, у гэтым дзівосным спалучэнні — сакрэт

нязменнага поспеху літоўскіх артыстаў у самых розных краінах. А на іх гастрольнай карце былі ЗША, Філіпіны, Францыя, Швецыя, Японія — каля чатырох дзесяткаў краін. І ў працяг статыстыкі можна дадаць, што рэпертуар калектыву складаецца з больш як 1000 твораў, якія гучалі ў больш як 8000 канцэртаў, занатаваных у багатай гісторыі «Летувы».

Народны артыст нашай краіны, мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі Валянцін Дудкевіч у адным з нядаўніх сваіх інтэрв'ю расказаў са шчырым захапленнем, як патэлефанаваў яму дырэктар «Летувы» і прапанаваў ажыццявіць сумесны творчы праект. «У савецкі час мы сябравалі са многімі танцавальнымі ансамблямі, якія існавалі ў саюзных рэспубліках. Потым страцілі адно аднаго... Візіт «Летувы» на Беларусь — радасная і вельмі важная падзея для абодвух бакоў. Аднавіўшы творчыя і сяброўскія сувязі з літоўскімі калегамі, зможам наладзіць паўнаватасны культурны абмен паміж двюма нашымі дзяржавамі».

Я.КАРЛІМА

ГАЛЕРЭЯ СЯРОД КНІГ

На пачатку восені ў сталічнай бібліятэцы імя Льва Талстога адбылася сустрэча мастакоў з навучэнцамі ліцэя №5, што ў Кастрычніцкім раёне горада, і Мінскага каледжа электронікі. Дарэчы, моладзь ужо не першы год прыходзіць у бібліятэку не толькі ў якасці чытачоў, але і каб леець пазнаёміцца з рознымі жанрамі выяўленчага мастацтва.

зручна — спаткацца з цудоўным у цішыні чыгальнай залы... У бібліятэцы імя Л.Талстога ўсё гэта пачалося з прыходам сюды ў 1994 годзе Галіны Лагуновіч. Раней яна больш як 30 гадоў працавала ў турыстычным бюро, аб'ездзіла амаль што ўсе краіны свету. Шырокі круггляд, высокі інтэлект спалучыліся ў яе асобе з імкненнем адаць людзям назіпаанае ўласным досведам за многія гады. Выдаваць кнігі? Для Галіны Лагуновіч гэта было б вельмі проста. І яна пачала праводзіць уласныя лекцыі з паказам карцін, звязаных з тымі краінамі, пра якія распавядала.

А потым ёй захацелася яшчэ большай разнастайнасці ў бібліятэчным жыцці: пачала наладжваць выстаўкі, у асяроддзі якіх праводзіць і цікавыя, жывыя сустрэчы. У многіх з такіх імпрэз я сама ўдзельнічала, і мяне радавала, што мастак можа паказаць тут свае творы даволі шырокаму колу гледачоў, а не трымаць іх у майстэрні, бо не кожны можа зрабіць персанальную выставу ў музеі ці ў Палацы мастацтва.

Усе свае ідэі і задумы Галіна Лагуновіч рэалізуе пры падтрымцы дырэктара бібліятэкі Надзеі Корзюк, якая добра ведае беларускую літаратуру і адкрывае мастацкія сустрэчы ўступным словам, заўсёды звязваючы іх змест з роднай літаратурай, з Бацькаўшчынай.

Але вернемся да наядунай імпрэзы. Яна вылучылася і тым, што ўпершыню на такую сустрэчу запрасілі выкладчыка з інстытута тэалогіі імя Святых Мядодзія і Кірылы Белдзяржуніверсітэта Тацяну Раманчук, якая расказала пра іх, паказала абразы гэтых вялікіх асветнікаў, а таксама распавяла пра Еўфрасіню Полацкую, Лазара Богшу, Францішка Скарыну. У фонд бібліятэкі былі перададзены некаторыя кнігі.

А яшчэ прысутныя першы раз маглі азнаёміцца з творчай працай па аднаўленні рукапісных кніг — дзякуючы гісторыку і рэстаўратару Юрасю Малашу. Ім таксама аформлены ўжо выданыя або падрыхтаваныя да друку кнігі "Покліч Рагнеды", "Хрэстаматыя па старажытнай беларускай літаратуры", "Дзівосны лубок", "Жыватворная крыніца Язэпа Драздовіча" ды шмат іншых. Віктар Сташчанюк гэтым разам прапанаваў паглядзець свае работы ў даволі рэдкім жанры: паштовыя маркі і канверты, прысвечаныя гістарычным асобам зямлі Беларускай, а таксама нашым старажытным гарадам: Пінску, Полацку, Гародні ды інш. Гэтыя паштовыя мініяцюры ўжо даўно ходзяць па ўсім свеце і знаёмыя з гісторыяй нашай Бацькаўшчыны, выклікаюць цікавасць да яе.

Варта прыгадаць, што сёлета ў бібліятэцы імя Л.Талстога прайшла цікавая сустрэча з мастакамі, чые работы склалі экспазіцыю "У будучыню з гонарам, наш горад Мінск, глядзіш". Уразіла была і прэзентацыя афармлення кнігі Анатоля Бутэвіча, у тым ліку макета новага выдання напярэдні яго выхалу ў свет — "Каралева не здраджвала Каралю".

Для падрыхтоўкі выставак супрацоўнікі бібліятэкі усё робяць самі, толькі ў цяжкай для жанчын фізічнай працы па размяшчэнні, усталяванні экспанатаў трохі дапамагаюць навучэнцы, а таксама мастак В.Сташчанюк. Урэшце, усе адчуваюць сябе запатрабаванымі, а таму імпрэзы тут праходзяць цікава і святочна. Відаць адразу: у захапленне ўкладзена душа.

Галіна ФАТЫХАВА

Фота забяспечана аўтарам

ПОМНІК ПАЭТУ

Мінула гадавіна з дня смерці вядомага паэта Міколы Купрэва. У сталічным літаратурным асяродку гэта падзея прайшла абсалютна незаўважнай. І дзівіцца тут няма чаму. Сучасныя пісьменнікі разгубіліся ў варунках стыхійнага і неадназначнага часу. Але, дзякаваць Богу, не ўсе на ўсіх забыліся...

Пакутны самотнік Мікола Купрэў нарэшце займеў па сабе

лодскую памятку — уласны помнік на магіле ў Івацэвічах, які стаў магчымым (цэпую інтэрнэціст) "дзякуючы павазе паэта і пчаляра з Лінёва Міколы Папекі і журналісткі Пружанскай раённай газеты Ганны Халаровіч да Міколы Купрэва, мастака Юрыя Малышэўскага — да Халаровіч ды Папекі, дырэктара Брэсцкага рытуальнага заводу (дзе і быў куплены шыкоўны камень на магілу

паэта) — да беларускіх пісьменнікаў увагу. Сродкі на помнік збіраліся сярод прыхільнікаў творчасці і сяброў Міколы Купрэва. Народны майстра Юрыя Малышэўскі ахвяраваў свой час на выгатаўленне помніка і барэльефа на камяні. Сябрамі паэта з Пружан ды Івацэвіч у суботу 17 верасня помнік і быў усталяваны на магіле. Памянул вядомага паэта чаркай, чытаннем яго вершаў і добрым словам..."

Памятаем, Мікола, твае шчымыя-развітальныя словы: "Б'юць з нябёсаў званы беларускіх цэркваў — толькі яны й жывыя, і ў іх апантаным звоне я, чырвонай халоднай вадкою напоўнены, чую крык маёй колішняй роднай мовы, чую ціхае ў звоне высокім маленне нашай вечнай Жанчыны Полацкай.

Дайце дарогу, браты-чарвякі, прапусціце, стаміўся — паўзу я спачыць у нетры пад роднае Ямнае".

Лёг пад маладым дубам у Івацэвічах. Спадзяёмся, што і тут будзе табе пухам зямля, Мікола. Ты не забыты...

ЛЕГАЛ

ПЕРАКЛАДЫ

Паводле лімаўскай інфармацыі...

Пераклады твораў Адама Міцкевіча на беларускую мову — гэта найперш вяртанне спадчыны вялікага наваградца ў айчыннае ўлонне, але разам з тым гэта яе мастацкае асваенне ў межах перакладчыцкіх магчымасцяў і асэнсаванне на ўзроўні індывідуальнай рэцэпцыі перакладчыка. І хоць усе Міцкевічавы творы пакуль не перанесены ў стыхію беларускай мовы, іх пераклады множацца сёння пераважна за кошт новых варыянтаў беларускамоўнага ўзнаўлення тых вершаў і паэм, якія перакладаліся раней, прытым неаднойчы. Ёсць ужо дваццаць два пераклады санета міласнага ці адэскага цыкла "Да Нёмна" і чатырнаццаць — першага санета крымскага цыкла "Акерманскія стэпы". Часты зварот перакладчыкаў менавіта да гэтых вершаў вызначае мастацкае асаблівасцю выказвання аўтарскай тугі на раздзіме і звязаных з ёю вобразаў. Таму трэба чакаць з'яўлення наступных, будзем спадзявацца, удалых узнаўленняў Міцкевічавай паэзіі па-беларуску. Гадоў дзесяць таму мне выпадала перакласці ўсе Міцкевічавы санеты, але мяне штосьці стрымала. Цяпер жа да гэтага абавязвае ўжо і лімаўская інфармацыя, у якой гаварылася, што ёсць мой пераклад "Крымскіх санетаў" ("ЛіМ", 2005, 4 лютага). Застаецца толькі пацвердзіць гэта.

Уладзімір МАРХЕЛЬ

Адам МІЦКЕВІЧ

Х. Байдары

Каня за ветрам наўздагон
імчаць змушаю,
Лясы, даліны, скалы застаюцца
збоку,
Ля ног нібыта хвалі гінуць у патоку;
Я вірам вобразаў спатоліцца жадаю.
Калі ж каня у пене ўжо не падганяю,
Калі свет фарбы страчвае
пад коўдрай змроку,
Як у расколатым лостэрку,
так у воку
Мільгаюць лес, даліны,
скалы тога краю.

Зямля ўжо спіць, а я і мора
па-за снамі,
Надзьмуты чорны вал да берага
сягае,
Настрэчу галавой хілюся і рукамі,
І хваля, лопнуўшы, хаосам абкружае,
Дзе думка, нібы човен,
кручаны вірамі.
Зблукана і на хвілю ў забыцці
знікае.

XI. Алушта ўдзень

Гара з грудзей скідае ўжо імглы
халаты,
Намазам раннім стаў шум нівы
шматгалосы,
І сыпле ў пакланенні майскі лес
даўлосы,
Нібы халіф з ружанца, перлы
і гранаты.

У кветках луг, над ім жа кветкамі
узняты
Шматфарбна матылі,
нібы вясёлкі косы,
Каб балдахінам з дыяменту
ўкрыць нябёсы;
Далей там цягне саранча
хітон крылаты.

Калі на скалы мора хваляй налятае,
Па супраціве зноў бушуе, гоніць воды,
І ў шуме тым, бы ў воку тытра,
бляск іграе,

Прарочыць большы шторм
для скальнае пароды;
На глыбіні ж там хвалі
лёгка калыхае,
Па іх плывуць чаўны і лебедзю
чароды.

XII. Алушта ўночы

Сваволіць вецер, дзённая слабее
сухасць,
На плечы Чатырдаку лямпа свету
упала,
Разбілася, пурпуры промняў
распляскала
І згасла. Пілігрым стаў глянуць
і паслухаць.

Чарнеюць горы, у далінах ночы
глухасць,
Крыніца, як праз сон, у кветках
запурчала,

І водар кветак музыку нясе трывала,
Гаворыць сэрцу тое, што не чуе вуха.

Я задрамаў пад крыллем цішы
і цямноты,
Ды раптам абуджаюць метэора
бліскі,
Што неба затапілі золатам ясноты.

Усходу ноч накішталь усходняй
адаліскі:
Пяшчотамі ўсыпіць, а як да сну
ты блізкі,
Зноў іскрамі вачэй абудзіць
для пяшчоты.

XIII. Чатырдах

Мірза
Ля стоп тваіх спыняюць
мусульманы крокі,
Ты мачта крымская,
вялікі Чатырдаху!
О мінарэце свету! О гор падзішаху!
Ты устаў над скаламі,
уцёкшы за аблогі.

Пад брамаю нябёс, як Габрыэль
высокі,
Вартаўніком сядзіш ты
пры эдэмскім гмаху,
Твой плашч — цямністы лес,
а янычары страху
Цюрбан твой з хмар ткуць
у бліскавіц патокі.

Ці сонца нас пячэ, ці мгла хавае
ў цені,
Ці саранча з'есць плён, ці спаліць
дом гяуры —
Ты, Чатырдах, глухі заўсёды
і пануры,

Між небам і зямлёй, як драгаман
тварэння,
Пад ногі падаслаў людзей, зямлю,
віхуры,
Прыродзе толькі й чуеш
Бога прамаўленне.

XIV. Пілігрым

Вось край дастаткаў,
воку ён найпрыгажэйшы,
Тут неба яснае, абліччы без хмурыны;
Чаму ж адсюль памкнёна сэрца
да краіны

Далёкае і часу, што яшчэ далейшы?
Літва! Мне шум лясоў тваіх нашмат
мілейшы,
За спеў сальгірскі і ў Байдарах
салаўіны;

Не ў садзе ананасным
гэтае мясціны,
А на тваіх балотах быў я вяселейшы.

Далёка я! А тут спакуса маладая!
Чаму ўздыхаю скрушна
і бесперастанку
Па той, што пакахаў я на жыццёвым
ранку?

Яна ў любімым, ды ў мяне аднятым
краі,
Дзе ёй усё гаворыць аб яе
каханку...,
Ступаючы ў мой след,
мяне ці ўспамінае?

Пераклад
Уладзімір МАРХЕЛЬ

ПАРТЫЗАНСКИ КАМАНДЗІР

**Мястэчка Саматэвічы (цяпер вёска) Касцюковіцкага раёна
Магілёўскай губерні добра вядома аматарам роднай літаратуры
як радзіма народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова.
Але за дзевяць год да нараджэння аднаго з самых таленавітых
нашых паэтаў менавіта тут з'явіўся на свет адзін з арганізатараў
і кіраўнікоў партыйнага падполля і партызанскага руху
на тэрыторыі Палескай вобласці ў Вялікую Айчынную вайну,
дзяржаўны дзеяч БССР Іван Дзмітрыевіч Вятроў, якому сёлетняй
восенню споўнілася 6 100 гадоў з дня нараджэння.**

3 15-ці гадоў ён пачаў працаваць на гарбарным заводзе, з 19-ці — на камсамольскай рабоце. Затым служба ў Чырвонай Арміі. Неўзабаве Івана Дзмітрыевіча запрашаюць на партыйную і савецкую работу. У 1934—1939 гадах — першы сакратар Чэрыкаўскага райкама партыі, загадчык аддзела кадрў Магілёўскага абкама партыі. У 40-м скончыў Вышэйшую школу партарганізатараў пры ЦК ВКП(б) і пачаў працаваць намеснікам загадчыка аддзела кадрў ЦК КП(б)Б, а пасля — пракурорам БССР.

3 пачаткам вайны — у радах Чырвонай Арміі. З ліпеня 42-га — прадстаўнік Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі на Заходнім фронце. Праз год Вятроў прызначэцца ўпаўнаважаны ЦК КП(б)Б, Цэнтральнага штаба партызанскага руху, 1-м сакратаром Палескага падпольнага абкама Кампартыі Беларусі, а ў верасні 43-га — камандзірам Палескага партызанскага злучэння.

Пашырыўшы і ўмацаваўшы сувязі з раёнамі, Палескі абкам завяршыў у гэты час стварэнне падпольных партыйных органаў на ўсёй тэрыторыі вобласці. Да лістапада 1943 года ва ўсіх 17 раёнах працавалі падпольныя райкамы партыі. Усё гэта паспрыяла разгортванню ўсенароднага партызанскага руху. Толькі ў жніўні — кастрычніку партызанскія злучэнні павялічыліся амаль на 4 тысячы байцоў, што дазволіла стварыць 22 новыя атрады і далаткова сфарміраваць 5 партызанскіх брыгад.

Іван Дзмітрыевіч добра ўсведамляў: арганізацыйная работа партыйнага органа ва многім залежала ад канкрэтна пастаўленай задачы і вызначэння абавязкаў кожнага яго члена. Між іншым, Палескі падпольны абкам спецыяльна абмеркаваў гэта пытанне на сваім пасяджэнні. На яго першага сакратара Івана Вятрова было ўскладзена агульнае кіраўніцтва партыйным падполлем і партызанскім рухам, камандаванне партызанскім злучэннем. Другому сакратару абкама М. І. Малініну даручалася кіраўніцтва вуснай і друкаванай прапагандай і агітацыяй, дзейнасцю пярвічных партарганізацый. Ён таксама курыраваў кадравыя пытанні і працу з партызанскімі рэзервамі.

У той час падаўляючая большасць падпольных абкамаў партыі аператыўна вырашала самыя розныя пытанні, звязаныя з барацьбой супраць акупантаў, а самыя важныя з іх выносілі на свае пасяджэнні. Так, у жніўні — кастрычніку 43-га года Палескі падпольны абкам абмеркаваў пытанні аб ходзе выканання рашэнняў ЦК КП(б)Б аб “рэйкавай вайне” і ўборцы ўраджаю 1943 года; аб пастанове ЦК КП(б)Б і СНК БССР ад 21 жніўня 1943 года “Аб неадкладных мерах па аднаўленні народнай гаспадаркі ў раёнах, вызваленых ад нямецкіх акупантаў”.

Дарэчы, Палескае партызанскае злучэнне было адным з самых буйных на тэрыторыі Беларусі. Калі ім кіраваў Іван Вятроў (з верасня 43-га па сакавік 1944 года), у яго склад уваходзілі 12 брыгад і 11 асобна дзейнічаючых партызанскіх атрадаў — больш як 9 тысяч змагароў. З народнымі месціцамі ўзаемадзейнічалі каля 5 тысяч падпольшчыкаў і сувязных. Партызаны злучэння прымалі актыўны ўдзел у “рэйкавай вайне” і дзесятках іншых баявых аперацый супраць акупантаў і іх пасобнікаў.

У мемуарах начальніка Беларускага штаба партызанскага руху Пятра Захаравіча Калініна “Партызанскага рэспубліка” (Мн.,

1968) ёсць такія радкі: “У верасні 1943 года камандзір Палескага партызанскага злучэння І. Д. Вятроў дакладваў Беларускаму штабу, што іх брыгады, атрады і дыверсійныя групы разам з “рэйкавай вайной” актыўна вядуць “вайну шасейную і водную”. А пазней нам сталі вядомы і некаторыя падрабязнасці гэтых баёў.

Разведчыкі далажылі камандзіру партызанскага атрада Васілю Марозаву, што ўніз па Прыпяці рухаецца вялікагрузны параход. Камандзір запрасіў да сябе ў зямлянку падрыўнікоў і спытаў:

— Хто можа ўстанавіць міну на вадзе?
Жадаючых аказалася шмат.

— Толькі трэба дзейнічаць дакладна, каб у нас не атрымалася асечкі, — папярэдзіў Марозаў. — Такую “здабычу” ўпускаць нельга. Потым аўтар расказаў, як падрыўнікі зрабілі два невялікіх пільта, устанавілі на іх моцныя заряды і замацавалі ўсё на стрыжні Прыпяці вярхоўкамі, працягнутымі над вадой ад аднаго берага да другога. Плошкі замаскіравалі так, што здазек яны ўспрымаліся як пльывучыя кусты.

На святнін 3-за крутога паварота паказаўся параход.

— Падрыхтавацца да бою! — загадаў Марозаў партызанам, якія хаваліся ў прыбярэжных зарасніках. — Як толькі прагучыць выбух, адкрываем агонь.

...Параход набліжаўся. Калі амаль шчыльна падышоў да першага плошкі, нехта з фашыстаў заўважыў “зялёны астравок”. На судне замітусіліся, спрабуючы, напэўна, застапарыць рух машыны. Але было позна. Раздаўся выбух. Нагружанае судна, атрымаўшы прабоіну, нахілілася і пачало хутка асядаць. Матросы і афіцэры кінуліся ў ваду, спадзеючыся дабрацца да берага, але па іх адкрылі дружны агонь партызаны.

Паўзатануўшы параход рухаўся па плыні ўперад. Праглымеў яшчэ адзін выбух, і усё было скончана. Судна затанула. Загінула і яго каманда.

Яшчэ вясной 1943 года на тэрыторыю беларускага Палесся прыбылі ўкраінскія злучэнні пад камандаваннем А. Ф. Фёдарова, Я. І. Мельніка, М. І. Навумава, С. Ф. Малікава і іншых. З цягам часу агульнымі намаганнямі мясцовыя атрады і суседзі ўкраінцы стварылі на поўдні Беларусі і прымыкаючых да яго раёнаў Жытомірскай і Ровенскай абласцей вялікі партызанскі край, які ахопліваў 14 раёнаў у чатырохкутніку Олешкаў—Оўруч—Мазыр—Тураў з насельніцтвам звыш 200 тысяч чалавек.

Партызаны Украіны высока цанілі брацкую дапамогу беларусаў. Камандзір злучэння Герой Савецкага Саюза М. І. Навумаў у пісьме сакратару Палескага падпольнага абкама партыі І. Д. Вятрову пісаў:

“Абапіраючыся на паўстаўшую Беларусь, мы ажыўлялі страчаныя сілы, залечвалі раны, папаўнялі парадзеўшыя рады і зноў выходзілі, каб працягнуць барацьбу з гітлераўцамі на Украіне”.

Калі часці Чырвонай Арміі пачалі вызваленне Беларусі, велізарную дапамогу ім аказалі партызаны і падпольшчыкі Палескай вобласці на чале з Іванам Вятровым.

У Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь захоўваецца вельмі цікавы дакумент, падпісаны камандзірам 27-й партызанскай брыгады (якая ўваходзіла ў зону дзеяння Палескага падпольнага абкама партыі — Э. І.) Уладзімірам Пятровічам Яромавым 15 сакавіка 1944 года. У ім апісваецца баявая

аперацыя па вызваленні Нароўлі часямі Чырвонай Арміі сумесна з Нароўлянскай партызанскай брыгадай 29—30 лістапада 1943 года:

“Група партызан колькасцю 100 чалавек з адным узводам чырвонаармейцаў абышлі балота лесам злева... і раптам нанеслі ўдар праціўніку з тылу, чаго немцы зусім не чакалі. Ашаломлены ўдарам з тылу і флангу, праціўнік у паніцы пачаў бегчы па-над ракой Прыпяцю”.

А вось што нагадаў начальнік БШПР П. З. Калінін:

“Цесную сувязь з войскамі Чырвонай Арміі з першых дзён іх уступлення на беларускую зямлю ўстанавілі падпольны абкам і партызанскае камандаванне Палескай вобласці.

Штабу Беларускага фронту, які ўзначальваў К. К. Ракасоўскі, патрабаваліся дакладныя звесткі аб рэзервах праціўніка, якія размешчаны на тэрыторыі Палесся. Па нашым указанні сакратар абкама І. Д. Вятроў і Г. І. Слепаў узамінілі ўвагу да разведкі, сталі сістэматычна даносіць нам і ў армейскія штабы аб колькасці і перамяшчэннях варажых войск, аб аэрадромах і складах боепрыпасаў гітлераўцаў.

Штабы 61-й і 65-й армій прыслалі ў злучэнне палескіх партызан групу сваіх радыстаў.

Ад І. Д. Вятрова і Г. І. Слепава (члена Палескага падпольнага абкама партыі — Э. І.) штодзённа наступалі радыёграмы з каштоўнай разведвальнай інфармацыяй.

“Калініну. Батаву (камандуючаму 65-й арміяй — Э. І.). Карта 1:100 000, ліст № 35—130, Карпілаўка, каардынаты: квадрат 24—30, паўднёва-заходняя частка, у лесе вялікі артсклад праціўніка, штабелі снарадаў даўжынёй больш кіламетра. Вятроў”.

Або:
“Калініну. Ракасоўскаму.

На пасадкай пляцоўцы ў раёне вёскі Бярэзіна (каардынаты) вялікая колькасць самалётаў, у гарнізоне да двухсотпятцідзесяці лёгчыкаў. Слепаў”.

У пачатку снежня 1943 года І. Д. Вятроў і камандзір 123-й партызанскай брыгады імя 25-годдзя БССР Герой Савецкага Саюза Ф. І. Паўлоўскі перайшлі лінію фронту і прыбылі ў вёску Гарохаўшчы Кастрычніцкага раёна Палескай вобласці, дзе размяшчаўся штаб 354-й стралковай дывізіі, якой камандаваў генерал-маёр Д. Ф. Аляксееў. Затым яны сустрэліся з камандзірам 60-й стралковай дывізіі палкоўнікам А. В. Багаўленскім. З ім падрабязна абмеркавалі пытанні ўзаемадзейнення. Камандаванне дывізіі аказала вялікую дапамогу партызанам боепрыпасамі і зброяй. У распараджэнне 354-й стралковай дывізіі Вятроў і Паўлоўскі выдзелілі 300 добра ведаўшых мясцовасць разведчыкаў.

Перайшоўшы ў наступленне на Мазырскім напрамку 11 студзеня 1944 года, нашы войскі за два дні жорсткіх баёў прарвалі моцна ўмацаваную абарончую паласу вора-

га працягласцю па фронце звыш 30 кіламетраў і ў глыбіню — да 15 . Яны вызвалілі больш як 100 населеных пунктаў, захапіўшы пры гэтым шмат палонных і вялікія трафеі. 13 студзеня часці 1-га Беларускага фронту шчыльна падышлі да Мазыра.

Праз 30 год удзельнік тых баёў, палкоўнік у адстаўцы Г. Талакольнікаў успамінаў:

“Праціўнік аказваў упорнае супраціўленне. Танкістам М. Ф. Панова, пяхацінцам П. І. Батава і П. А. Бялова, кавалерыстам генерала М. П. Канстанцінава і В. В. Крукава прыходзілася браць з бою літаральна кожны метр зямлі. Актыўна дапамагалі нам у гэтым народныя месціцы Беларусі і, у прыватнасці, злучэнні палескіх і пінскіх партызан, якія ўзначальвалі сакратары падпольных абкамаў партыі І. Д. Вятроў і А. Я. Кляшчэў” (“У баях за Беларусь”, Мн., 1974).

Важную ролю ў мабілізацыі ўсіх народных сіл на барацьбу з акупантамі, а таксама на аднаўленне гаспадаркі ў вызваленых раёнах адыгралі рашэнні VI сесіі Вярхоўнага Савета БССР. Яна адбылася 21—24 сакавіка 1944 года ў Гомелі. У яе рабоце прынялі ўдзел дэпутаты Вярхоўнага Савета, відныя арганізатары партыйнага падполля і партызанскага руху В. І. Казлоў, І. Дз. Вятроў, М. Ф. Каралёў, Ф. Р. Маржаў, Д. С. Маўчанскі, І. П. Паромчык, якія прыбылі на пасяджэнне з тылу праціўніка.

У 1944—1949 гадах Іван Дзмітрыевіч працаваў на адказнай пасадзе пракурора БССР. З яго імем звязаны працэсы па справах аб злачынствах, здзейсненых нацысцкімі захопнікамі на тэрыторыі Беларусі ў 1941—1944 гадах.

У Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь пад грыфам “Зусім сакрэтна” захоўваецца спецданясенне пракурора БССР, дзяржаўнага саветніка юстыцыі 2-га класа І. Вятрова на імя сакратара ЦК Кампартыі Беларусі У. Н. Маліна “Аб бандыцкіх праявах на тэрыторыі заходніх абласцей Беларускай ССР” ад 23 верасня 1944 года.

У той час мясцовыя ўлады і старшыні калгасаў не ведалі, што рабіць з былымі паліцамі: выключыць іх з калгасаў ці не. У сувязі з гэтым выклікае цікавасць пісьмо І. Дз. Вятрова пракурору Старароджскага раёна Бабруйскай вобласці Смольскаму аб правах рэпатрыраваных і служыўшых у паліцыі ад 1 чэрвеня 1945 года, якое таксама маецца ў тым жа архіве. Там ёсць такія радкі:

“Служба асобных членаў калгасаў у час нямецкай акупацыі ў паліцыі, калі адпаведнымі органамі яны не рэпрэсаваны, не можа цягнуць за сабой механічнае выключэнне іх са складу членаў калгаса”.

У першай палове 1945 года па ініцыятыве Вятрова пракуратурай Беларускай ССР была праведзена праверка выканання законаў па барацьбе з дзіцячым беспрэтульнасцю, безнагляднасцю і злачынасцю органамі НКУС БССР і Наркамасветы БССР, у выніку якой быў устаноўлены шэраг парушэнняў і істотных недахопаў. Пракуратура рэспублікі патрабавала ў самы кароткі тэрмін выправіць становішча па гэтай важнай праблеме.

У 1952 годзе, нягледзячы на салідны ўзрост, Іван Вятроў заканчвае Ваенна-юрыдычную акадэмію Савецкай Арміі і прызначаецца пракурорам Куйбышаўскай вобласці. Але кіраўніцтва БССР звяртаецца ў ЦК КПСС з просьбай вярнуць Івана Дзмітрыевіча ў родную Беларусь. Просьба была задаволеная, і ў 1953 годзе Вятроў прызначаецца міністрам юстыцыі БССР. На гэтай адказнай пасадзе ён знаходзіўся па 1960 год.

Праз пяць год, у 1965 годзе, выходзячы ў свет мемуары Вятрова пад назвай “Браты па зброі”. У 1972 годзе яму прысвойваюць ганаровае званне “Заслужаны юрыст БССР”, а ў 1980-м — “Заслужаны работнік культуры БССР”. У 1974 годзе Іван Дзмітрыевіч удастоены пачэснага звання “Ганаровы грамадзін горада Мазыр”.

Баявыя заслугі Вятрова адзначаны ордэнамі Леніна, Чырвонага Сцяга, Чырвонай Зоркі. А ўсяго Іван Дзмітрыевіч быў узнагароджаны 9 ордэнамі і 18 медалямі.

Яго не стала 10 лютага 1986 года — на 81-м годзе жыцця.

Жыццё і дзейнасць І. Дз. Вятрова дастойна таго, каб яго імя назаўсёды засталася ў памяці беларускага народа.

Эмануіл ЮФЕ,
прафесар БДПУ імя М. Танка,
доктар гістарычных навук

Уладзімір ЕРМАЛАЕЎ

САПЕРНІК

(жарт)

Не рабілі сур'ёзныя стаўкі мы,
Сустрэкаліся, як набягала.
Я аддаў табе нанач Бураўкіна,
Ты — тры ночы яго не вяртала.

І ў мяне кніжка ёсць,
вазьмі наначкі,
Пачытай — гумар сэрца растопіць.
Адказала тады нарачаначка:
— Мне пакуль што Бураўкіна хопіць.

Міхась МІРАНОВІЧ

МІРАНІЗМЫ
Памяркоўнасць

Памяркоўнасць
Можа пагубіць,
І мы самі
Ў тым сабе падсобім:
Памяркуем часам,
Што рабіць,
Але так нічога
І не зробім.

Бярэ Бог...

У пяты раз
Забраў Бог жонку —
Жаніўся ў шосты раз
Ілля.
І так тлумачыў
Тую гонку:
— Што ж, Бог бярэ —
Бяру і я.

Лепшы эфект

Неяк жанкі
Распачалі дэбаты:
Каву лепш піць раніцой,
Ці гарбаты?
Ім мімаходзь
Даў параду Мікола:
— Лепшы эфект
Быў заўсёды ў расола!..

Паэтамі нараджаюцца

Асобныя са мною
Не згаджаюцца,
І што ні дзень —
То спрэчкі зноў адновяцца:
Паэтамі, вядома,
Нараджаюцца,
Вядомымі ж паэтамі
Становяцца.

Анатоля ЗЭКАЎ

Спатканне ў сне

Ты прыбегла, дзякуй Богу,
Хоць у сон, і то не мой.

Віктар Гардзеі

Рот дарэмна я разавіў —
Мне не ўзяць цябе ў палон.
Думаў, прыбяжыш на яе.
Ты ж прыбегла толькі ў сон.

Хоць было ў нас часу мала,
Ды і жонка ўсё ж пры мне,
Ты такое вырабляла!
Дзякуй Богу хоць, што ў сне.

А калі б не ў сне ўсё тое,
А была на яе ты,
Так бы ўходаўся з табой я,
Што б адкінуў капыты.

Мікола ВЯРШЫНІН

**Эпіграмы —
шчыра, прама**
Смелы рэдактар

Уладзімір Саламаха

“Вожыка” падмяў з размахам.
Хоць тырчаць з яго іголки,
“Вожык” для яго —

не колкі.

Не баіцца ён нікольнікі,
Пэўна, будзе многа

толку.

Змог за працу

моцна ўзяцца —

Хай нягоднікі баіцца.

Анатоля Жалязоўскі

Анатоль вось Жалязоўскі —
Ён не хітры і не коўзкі,
Па жыцці сам —

просты, свойскі.

І літфондам кіраваў,
І ў саюзе меў

шмат спраў.

Быў — намеснік

старшыні,

І заўжды —

на вышыні.

І праязік, і паэт,
Чытачам раскрые свет.
Аб сабе пакіне след.

Малюнкi Алега КАРПОВІЧА

Васіль Макарэвіч

Моцна піша ён радкі,
А радкі — як кулакі.
Сам дасць дыхту шмат каму,
А яны — дадуць яму.

І нікога не баіцца,

І спакой яму не сніцца,

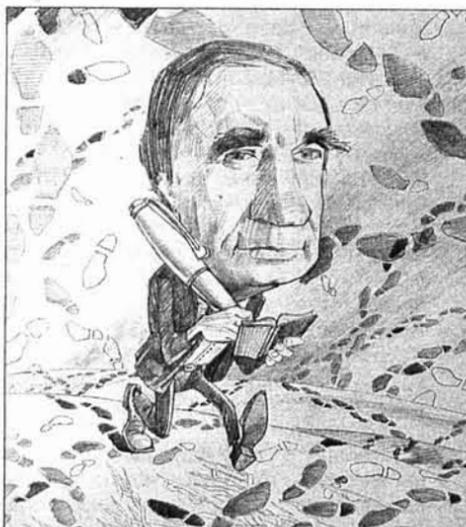
І гатоў за творчасць біцца.

Не ўвядзе нікога ў зман.

У яго — свой творчы план.

Мо — напіша

і раман?

ДУНЬКІНА КНІЖКА

Гумарэска

Адным жнівеньскім надвечоркам пенсіянер Хведар Сымонавіч Кропкін вярнуўся з лецішча, прыняў душ, з'еў з апетытам талерку халаднічку з бурачнага бацвіння і з асалодаю апусціўся ў крэсла. Ягоны нашчадак Віцёк побач, на канапе, захоплена чытаў таўшчэзную кніжку. Бацька здаля прачытаў на яе вокладцы назву: “Рамяні, шкiвы і трансмісіі”.

— Цікава? — хаваючы ўсмішку, запытаў Хведар Сымонавіч.

— Паззія! — мовіў Віцёк, не адрываючыся ад фаліянта.

— Дзіўна! — сумеўся Кропкін.

— Што дзіўна? — не зразумеў сын.

— А тое, сыноч, што гэткую нудоту лічыш паззіям. Цяпер твае равеснікі захапляюцца куды цікавейшымі і кніжкамi, і справамі. Вунь Дунька Дунькова, твая аднакласніца, цяпер студэнтка, а ўжо кніжку сваіх вершаў выдала. Ейны бацька куды ні едзе, яе выданне з сабой бярэ. Кожнаму паказвае, ганарыцца дачкою. А ты хоць бы адзін верш склаў на радасць нам з мамаю.

— А вы, тата, яе вершы чыталі?

— ажывіўся Віцёк.

— Не.

Сын засмяўся:

— Такіх вершаў я за адзін дзень

тузін наскладаю, калі вам так хочацца.

— Дарэмна іранізуеш, — пакрыўдзіўся бацька. — Надрукаваная кніжка — персанальны атэстат асаблівай здольнасці чалавека. Гэта, братка, не той трактар ці сеялка, пра якія вам пяць гадоў у сельгасакадэміі трындзяць. А Дунька — ужо паэтка — кніжку сваю мае...

— І што з таго?

— Як што?! Гонар, павага і праца пасля БДУ творчая, па душы.

— Ды чытаў я, тата, тую Дунькіну кніжку. Вершы яе — дзівочыя летуценні, адарваныя ад жыцця. А што выдала кніжку — усё проста. Бацька выдаўцу паўтысячы баксаў, а той — дачцы кніжку — у цвёрдай вокладцы, з назвай пазалочанай.

— Та-а-а-к! — са скрухай вымавіў Хведар Сымонавіч. — Баксаў у мяне, сынку, няма. Маеш, пэўна, рачую, што вершаў не складаеш. У маю бытнасць, калі працаваў наборшчыкам у ДOME друку, за выдзёную кніжку плацілі аўтару грошы, і немалыя. Памятаю, адзін паэт, забыўся яго прозвішча, вядомы досыць, пад п'яную лавачку хваліўся, што з сябрамі за год прапіў ганарару, якога хапіла б на тры “Волгі”.

— Усё, тата, — сын адклаў убок

Невядзьмак НЕПЫСАГОРСКИ

**Злосны
верш**

Ўсё ў жыцці ненармальна,
Будзь то Мінск

ці Сургут.

Што было амаральна,
Стала класна, sehr gut.

Што калісь выклікала
Гнеў, пагарду,

праклён,

Сёння хоць

у “Ла Скала”

Ці ў “Вялікі” на трон.

Пацалункі, абдымкі.

Хочаш — профіль, анфас.

І скандальныя здымкі,

Што й не сніў

Цінта Брас.

Тут знайшоў бы сюжэты
Ён для новых хітоў:

“Лесбіянскае лета”,

Можна іншы назоў.

Можна проста

“Жанчыны”,

Так бы мовіць, працяг.

Хай Еўропа спачыне,

Дайце нашым

свой сцяг!

Што там нейкі Белушы,
Бельмандо, П'ер Рышар?!
Сёння sexrevolution

Непрыстойніць Земшар.

Лесбіянкі ці геі,

Лярвы ўсякіх масцей!..

Што вы там,

афігелі?

Дзе ты ходзіш,

Мацей?..

Рознай дрэні з-за мора

Хтось вязе ў тры рукі.

Знаць, Садом і Гамора

Ё нас чакае,

браткі.

кнігу, — заўтра на лецішча паеду.
Мо баравікоў прывязу, а мо і вершык усё ж які-небудзь складу!

— Вершы вершамі, а жукоў у бульбе папукай.

Назаўтра Віцёк апынуўся на лецішчы з самага рання. Спярга схадзіў у лес за баравікамі. Не знайшоў ніводнага. Паглядзеў жукоў, і іх не было на бульбе. Агледзеў агарод і прысеў на прызбу ля старога садовага дамка. Ціш, пах гарода, сасновага бору настроілі яго на лірычны лад. Успомніў радкі з Дунькінай кніжкі: “Я свой боль пранесла праз цемру і ён для мяне стаў маім святлом”.

— Які боль, якую цемру? — Віцёк глянуў на ўзгор'е, дзе, як царква, высіўся катэдж — лецішча Дуні. — Тут куды ні глянь — светла, прыгожа і вершы, адчуваю, просяцца на паперу. Ну-тка, паспрабую скласці.

Студэнт сельгасакадэміі дастаў з кішэні блакноцік, аловак і пачаў:

Люба тут на лавачцы сядзець
І на ўсё на гэтае глядзець,
Удыхаць прыемна кроп,
Недурны ўсё ж мой лоб.

Віцёк прачытаў складзеныя радкі:

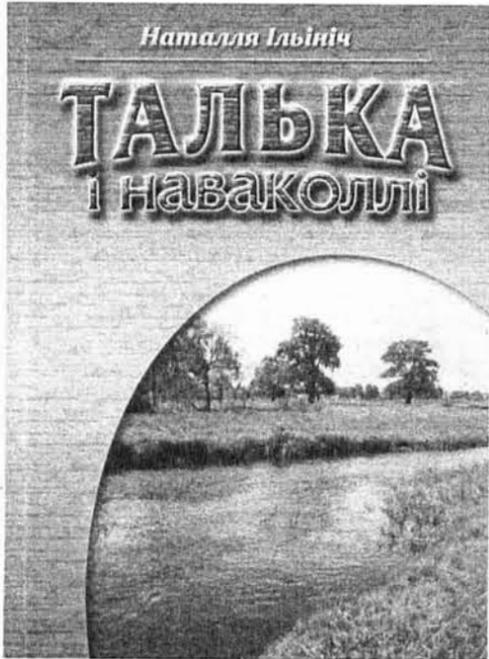
— Магу і я, а не толькі Дунька, тата. Складаў бы да вечара, каб плацілі... А так?! — студэнт самотна глянуў на Дунькіну хату-царкву і няспешна пакіраваўся на станцыю.

Мікола ДУБОЎСКИ

ТАЛЬКА

ў прасторы і часе

Ёсць паселішчы, чыю гісторыю проста нельга абмінуць. І нават здзіляешся часам, як гэта дасюль не напісаны кнігі пра іншыя мястэчкі і вёскі. Калі браць Пухавіччыну, то даўно ўжо персанажамі асобных манаграфій павінны былі стаць Блонь, Блужа, Вузляны, Дрычын, Дудзічы, Дукора, Пухавічы, Пярэжыр, Рудзенск, Сяргеевічы, Турын, Цтва. І вядомасць іх даўняя, падзей у апошнія два стагоддзі з імі звязана нямала. Так што чакаюць пухавіцкія паселішчы сваіх летапісцаў. Адна з вёсак — Талька (чыгуначная станцыя на лініі Мінск — Асіповічы) ўжо дачакалася.

рэдній школы ў 2002 годзе. Нягледзячы на пэўныя паўтары, на тое, што часам работы школьнікаў пераклікаюцца з асноўным зместам, уключэнне сачыненняў у кантэкст кнігі істотна ўзбагачае летапіс Талькі. А яшчэ — нагадвае, што вывучэнне гісторыі паселішча сталася для настаўніцы і яе выхаванцаў сур'ёзным клопатам.

Кніга ўражвае багаццем гістарычных крыніц. Н. Ільніч грунтоўна прапрацавала ў архіве. Да ўвагі чытача — і «Рэстр маёнтка Арэшкавічы Менскага павета» (час складання — 27 верасня 1599 года, Арэшкавічы — суседнія з Талькай паселішча). Цікаваць выклікаюць сабраныя на крупінах звесткі з кніжных крыніц. З «Памятной книжки Минской губернии на 1913 год» даведваемся, што начальнікам чыгуначнай станцыі Талька ў 1913 годзе быў Восіп Чарнецкі, вучыцца мясцова дзятва магла ў Блужыскім, Арэшкавіцкім, Слабада-Талькаўскім, Спічкаўска-Стальпінскім, Суцінскім, Церабуцкім народных вучылішчах, а ў 1921 годзе ў самой Тальцы працавала ўжо 3 школы.

Асабліваю ўвагу чытачы з Пухавіччыны звернуць, безумоўна, на план Талькі, які вобразна прадстаўляе паселішча ў 1920-я—1930-я гады. Н. Ільніч не абмяжоўваецца адно толькі ілюстрацыяй. Краязнавец выкладае і запісаных ад старажытла Ларысы Аляксандраўны Тужык тлумачэнні да плана. Чытаеш — і бачыш у Тальку патрапіў, па вёсцы ходзіш... Вось тут, дзе ідзе дарога на Суцін, па правым баку — дом пана Булгака, школа, ветлячэбніца. Праз дарогу — млын і вінзавод, хаты Мешалевіча, Фельдмана... Вандруем далей па вёсцы. Завітаем у сінагогу. А вось — пошта. Гавораць, што яе будынак — 1812 года. Значыць, і час заснавання Талькі — недзе ў пачатку XIX стагоддзя. А гэта — хата, якая нале-

жала рашалу. У час нямецка-фашысцкай акупацыі тут месцілася паліцыя. У амбарах, прыбудаваных да хаты, фашысты трымалі арыштаваных падпольшчыкаў... Непадалёку — хата кавала Лёкіма Стронгіна. Пэўны час у правай палове хаты працавала яўрэйская школа. А ў хаце Сермана ў 1920-я гады месцілася польская школа. Як бачыце, інтэрнацыянал!.. Распавядаючы пра Тальку 1920-х — 1930-х гадоў, даследчыца паказвае літаральна ўзорныя краязнаўчыя падыходы да прадмета даследавання. Аўтар занатоўвае інфармацыю ад старажытлаў, дапаўняе яе архіўнымі звесткамі, робіць абагульненні. Як вынік — максімальна поўная карціна жывіцца, побыту ў Тальцы і навакольных паселішчах.

Трагічныя старонкі Вялікай Айчыннай... Ім у кнізе адведзена значнае месца. Чытаем занатаванае Н. Ільніч сведчанне: «У першыя дні акупацыі фашысты сагналі ўсё яўрэйскае насельніцтва ў гета — летнія пабудовы п'янерскага лагера за ракой Таллю. Адсюль іх ганілі на прымусовыя работы. Суседзі прыносілі ім есці. 22 верасня 1941 года фашысты і паліцаі ўсіх іх расстралялі».

Сярод славетых людзей, якія нарадзіліся ў Тальцы ды навакольных вёсках, Н. Ільніч згадвае вядомага цымбаліста Юсіфа Жыновіча, акцёра Івана Шацілу, пісьменнікаў Якуба Коласа, Алеся Макарэвіча, Міхася Скрыпку, Ларысу Кароткую, Варлена Бечыка. Як вядома, летам 1933 і 1934 гадоў Колас жыў у Тальцы ў хаце памочніка ляснічага Цэльскага лясніцтва Аляксандра Іванавіча Яўсейчыка. Н. Ільніч не засоруджаецца на вядомай інфармацыі, не абмяжоўвае сябе цытаваннем з ужо занатаванага, што, здарэцца, робіць коласзнаўцы. Аўтар кнігі выкладае запісаных ёю сведчанні мясцовых жыхароў. Шкада, што некаторыя вартыя згадвання асобы засталіся па-за ўвагай дбайнага краязнаўцы. У Тальцы жыў акцёр Юсіф Матусевіч. Лецішча паблізу здымаў народны мастак Беларусі Віталь Цвірко. Улетку яго вяс-

ВІНШУЕМ

- З 80-годдзем **Алеся ТРАЯНОўСКАГА**, перакладчыка, крытыка, публіцыста.
- З 75-годдзем празаіка **Віктара ДАЙЛІДУ**.
- З 75-годдзем **Анатоля ШАЎНЮ**, паэта і перакладчыка.

ЮБІЛЕЙНЫ КАЛЯНДАР

У верасні споўнілася

- 145 гадоў з дня нараджэння беларускага пісьменніка **Кандрата ЛЕЙКІ**.
- 110 гадоў з дня нараджэння **Ванды ЛЯВІЦКАЙ**, паэтэсы і празаіка.
- 105 гадоў з дня нараджэння пісьменніка **Сымона БАРАНАВЫХ**.
- 100 гадоў з дня нараджэння паэта **Віктара КАЗЛОўСКАГА**.
- 100 гадоў з дня нараджэння **Георгія БЯРОЗКІ**, рускага і беларускага пісьменніка, літаратуразнаўца, кінакрытыка.
- 100 гадоў з дня нараджэння паэта **Янкі ТУМЛОВАЧА**.
- 95 гадоў з дня нараджэння **Уладзіміра АГІЕВІЧА**, крытыка і літаратуразнаўца.
- 95 гадоў з дня нараджэння **Юльіа SERGIEVICHА**, паэта і мастака.
- 90 гадоў з дня нараджэння **Масея СЯДНІВА**, паэта і празаіка.
- 80 гадоў з дня нараджэння паэта і перакладчыка **Навума КІСЛІКА**.
- 75 гадоў з дня нараджэння **Пайла ТКАЧОВА**, пісьменніка і літаратуразнаўца, заслужанага работніка вышэйшай школы Беларусі.
- 60 гадоў з дня нараджэння паэта і празаіка, літаратуразнаўца і крытыка **Рыгора СЕМАШКЕВІЧА**.

ковая майстэрня ператваралася ў сапраўдную «Мекку» для сяброў-мастакоў і вучняў. У Тальцы нарадзіўся вядомы журналіст Мікалай Язьвец (у свой час рэдагаваў «Вячэрні Мінск»). Дарэчы, расповед пра літаратурную біяграфію Талькі быў бы больш поўны, калі б сярод гасцей талькаўскай школы Н. Ільніч назвала пісьменнікаў Алеся Марціновіча, Васіля Шыркі, коласзнаўцу Браніслава Зубкоўскага, жонку пісьменніка Аляксандра Капусціна, якая пасля смерці мужа прывезла ў Тальку яго кнігі. Шкада, што досыць цікавы, гістарычна абгрунтаваны расповед пра Блужу, царкву ў Блужы спыніўся на даўно мінулых часах. Блужу, пра ўсёй павазе да яе старажытнасці, нельга сабе ўявіць без згадак пра музей, які ён працуе ў школе і прысвечаны памяці воіна-«афганца» Героя Савецкага Саюза Мікалая Чэпіка.

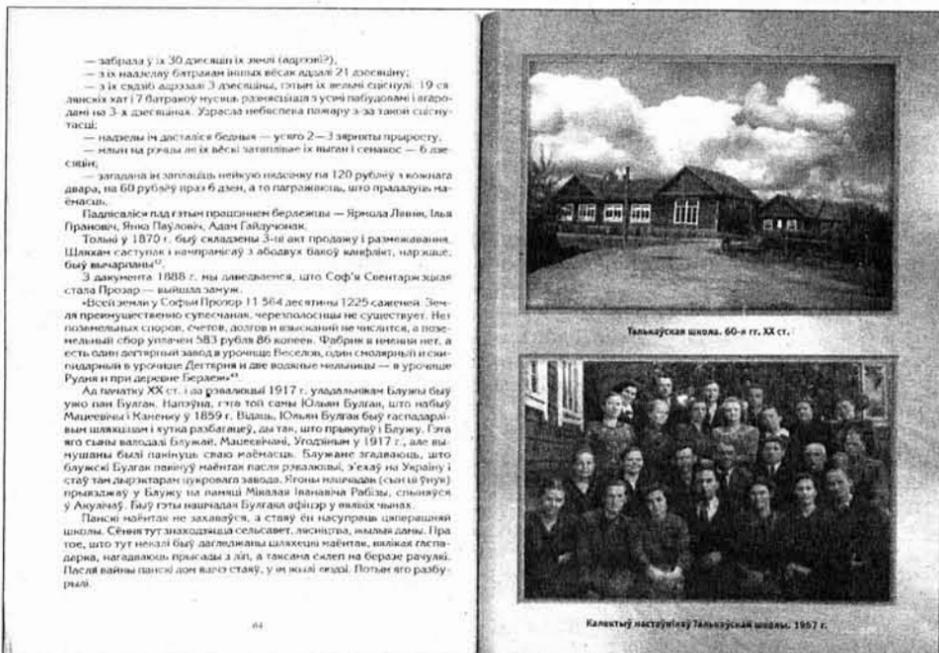
Можна, безумоўна, рабіць і іншыя заўвагі. Так заўсёды бывае, калі гаварыць пра вялікую, сур'ёзную працу. Але варта сказаць іншае: кніга Наталлі Ільніч на сённяшні дзень з'яўляецца ўзорнай у тым плане, як трэба падыходзіць да асветлення гісторыі пэўнай мясцовасці. Па кнізе «Талька і наваколлі» можна смела выкладаць дадатковы краязнаўчы матэрыял на ўроках гісторыі як мінімум у трох школах Пухавіцкага раёна — Талькаўскай, Суцінскай, Блужскай. А ў якасці ілюстрацыі да гістарычных падзей розных часоў — дык ва ўсім Пухавіцкім раёне.

Чытачу ж застаецца чакаць працяг біяграфіі Талькі і навакольных мясцін.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Настаўніца Талькаўскай сярэдняй школы Наталля Валянцінаўна Ільніч, якая доўгі час займаецца краязнаўчай работай, кіруе дзейнасцю школьнага музея і краязнаўчага гуртка, абагуліла сабраную інфармацыю і выдала цікавую кнігу «Талька і наваколлі». Здавалася б, што адметнага можна знайсці пра паселішча, гісторыя якога, як дагэтуль прынята было лічыць, пачынаецца хіба што са з'яўлення чыгункі?.. Вось і ў гісторыка-дакументальнай хроніцы Пухавіцкага раёна «Памяць» (пабачыла свет напрыканцы 2003 года) пра Тальку чытаем: «Заснавана ў сувязі з будаўніцтвам у другой палове XIX ст. Лібава-Роменскай чыгункі. Паводле перапісу 1897 г. тут існавалі 2 паселішчы: чыгуначная станцыя Талька (4 двары, 40 жыхароў) і сад Талька пры чыгуначнай станцыі (15 двароў, 69 жыхароў, лаўка)... Н. Ільніч абвяргае слушнасць гэтай інфармацыі: «...у 2000 г. у Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі быў знойдзены дакумент, які даказвае, што Талька існавала ўжо ў 1830 г. Дакумент гэты, 1833г., называецца «Аб ліквідацыі Смільавіцкага місіянерскага рымска-каталіцкага манастыра». У ім расказваецца, як пасля паўстання 1830—1831 гг. расійскія ўлады, каб абмежаваць уплыў каталіцызму і палітычны, зачынілі французсканскі кляштар у Смільавічах. Маёмасць кляштара мінскі губернатар загадаў прадаць з адкрытага торга і грошы перадаць у казну. На торг з'ехаліся шляхта і купцы-яўрэі «из деревень Жицина Лейба и Берко, из Тальки Иосель Иоселевич, из Мацевич Румер Елевович, Иохим Мовлович, Михелевич, из Сутина Хаим Изреелович и брат его Евизр». Пакуль што першая пісьмовая згадка пра Тальку».

Краязнаўчае даследаванне пра Тальку і вёскі-суседзіцы, выкладзена ў строгай храналагічнай форме. Спярша аўтар піша пра паходжанне назвы. Затым — пра археалагічныя помнікі краю. Наступны раздзел — «Пісьмовыя згадкі». Далей — пра Тальку ў XX стагоддзі, у перыяд Вялікай Айчыннай вайны. Асобна вылучаны расповед «Талькаўскія яўрэі: зніклая цывілізацыя?». Уважліва ставіцца краязнавец да сучаснасці — пра гэта сведчыць раздзел «Талька сёння». Асобна вылучана інфармацыя пра славетых землякоў, пра тых, хто так ці іначай спрычыніўся да Талькі. А пасля ідуць матэрыялы пра паселішчы з ваколлі. Дапаўняюць кнігу краязнаўчыя сачыненні школьнікаў. Папярэдне яны былі змешчаны ў школьнай газеце «Талька», выпушчанай да 90-годдзя Талькаўскай ся-

— забрала ў іх 30 дзесяткі іх зямлі (аршэні),
— іх надзелу бітрам іншых вёсак адлілі 21 дзесятку;
— іх сядзібу адлілі 3 дзесяткі, гэтых іх зямлі сядзібу. 19 св.
дзясці хат і 7 бітрамоў мусіць размясціцца з усімі пабудовамі і агарод-
дзямі на 3-х дзесятках. Дарэчы небяспечна памяраць з такай сядзі-
масцю;
— надзелы іх дасталіся безьмясца — усёго 2—3 зямельнікі;
— млын на рэчку ліх іх вёска затаніла іх выган і сенакос — 6 дзе-
сятка;
— загадана іх затаніць ніякую надзелу на 120 рублёў з кожнага
двару, на 60 рублёў з кожнага вёска, а то пагражае, што пракажуць на-
чысці.
Падасіліся пад гэтым просянінем берэжыцы — Ярысла Левиц, Іва
Прановіч, Яна Паўловіч, Адам Гайдуковіч.
Толькі ў 1870 г. быў складзены 3-ці акт продажу і размежавання.
Шкада сядзібу і напрыклад з абаваў Баню канфлікт, нар. дзіт.
быў вычарпаны».
З дакумента 1888 г. мы даведаемся, што Соф'я Свенгарэцкая
стала Прозар — выйшла замуж.
«Бісці зямлі у Сорыні Прозар 11 564 дзесяткі 1225 сажынаў. Зям-
ля прымусова перададзена, чэрвоўнішчы не судзіць. На іх
поземных спор, счэтов, долгов і взысканні не чысціцца, а позо-
мелныя спор улічаны 583 рубль 86 копеек. Фабрыка і млынны нег, а
есть один дегтерный завод в урочище Песелов, один складарный и ски-
пидарный в урочище Дегтерня и две водокань мельницы — в урочище
Рудня и при деревне Березини».
Ад пачатку XX ст. і да рэвалюцыі 1917 г. уладальнікам Булжы быў
ушо пан Булган. Натэра, гэта той самы Юліан Булган, што набыў
Міхасея і Каняну ў 1859 г. Вядзь, Юліан Булган быў гаспадарам
важнага ў краі рэзавальнага, да таго, што праверуў Булжу. Гэта
жго сядзіба валадальца Булжы, Мацвейчына. Угоддзямі ў 1917 г. гэты
млынны быў панінуць сваю маёмасць. Булжана згадваюць, што
булжскі Булган панінуў найбольш пасля рэвалюцыі, з'ехаў на Украіну і
стаў там дзятаран (журовага завода. Ягоны роліцадан (сын і дзят)
прыязджаў у Булжу па лямцы Міхася Іванавіча Рабіцы, спыніўся
у Абулаў. Булж гэты напачатку Булжана афіцэр у вайсковым чынах.
Панскі моўтан не захлаўся, а стаў іх наспрыць дзятараннай
школа. Сёння тут знаходзіцца сельсавет, лясніцтва, млынны дзят.
Пра тое, што тут некалі быў дзятараннае шкельнае майстэрня, млынны гаспа-
дары, нагадваюць прыказкі з літ, а таксама сядзіба на берэзе ракушкі.
Пасля вайны панскі дом вало стаў, у ім некалі жываў. Потым яго разбу-
рылі.

Талькаўская школа. 60-я гг. XX ст.

Класнык настаўніцкай Талькаўскай школы. 1957 г.

Н. Ільніч. Талька і наваколлі. Краязнаўчыя нататкі пра Тальку, Арэшкавічы, Блужу, Мацевічы, Суцін. — Мн., «Беларускі кнігазбор», 2004. — 132 с.

Нягледзячы на летнія "вакацыі", у Тэатры Беларускай драматургіі працягваецца праца па падрыхтоўцы новага спектакля. Рэжысёр Сяргей Кавальчык паставіў тут інсцэніроўку Ягора Конева паводле твора Барыса Васільева "А досвіткі тут ціхія...". Песа ўжо ўхвалена мастацкай радай, і калі ўсё пойдзе як запланавана, глядачы змогуць убачыць прэм'еру ў кастрычніку.

БЕЛАРУСКІЯ «ЦІХІЯ ДОСВІТКІ»

Пастаноўка ўнікальная тым, што ў ёй заняты пераважна студэнты.

— Ідэя нарадзілася ў мяне тры гады таму, — тлумачыць Сяргей Кавальчык. — Валерый Анісенка ў той час набіраў свой курс у Акадэмію мастацтваў. І калі ён паказаў нам тых "новаабраных куранятаў", там было пятнаццаць дзяўчын і тры хлопцы. Я ў той час пажартаваў, што з падобным складам у якасці дыпломнага спектакля трэба ставіць "А досвіткі тут ціхія...". Кавальчык падлавіў на слове: "Вось вы, Сяргей Міхайлавіч, і паставіце!"

Атрымалася так: дзеці выраслі, а адказваць за сказанае трэба. І хто ўжо там разбярацца, жарт то быў ці не!

— Як даўно вы працуеце над спектаклем?

— З новага года. Але я не хацеў ставіць проста чарговы спектакль ТБД ці рабіць яго дыпломным праектам.

інсцэніроўкі. Гэта — адзін з тых маладых драматургаў, якія ўмеюць мысліць.

Мы з Ягорам адразу дамовіліся наконт ідэі, якая базіравалася на двух пастулатах: а) каб аўтар разлічваў на тое, што глядач, які прыйдзе на спектакль, ведае сюжэт Васільева; б) каб трымаўся наступнай маралі: "вайна забівае жанчыну, машы, а значыць, жыццё". І ён гэтую ідэю вельмі добра выпісаў.

— Ці ёсць адрозненне паміж студэнцкім і прафесійным тэатрам?

— Студэнцкі спектакль па атмасферы і па духу трохі іншы, чым прафесійны. Ён больш недакладны, больш непасрэдны. У ім няма яшчэ школы, больш наіву, менш прафесіяналізму. Але з другога боку, больш энергетыкі. Адно другое кампенсуе і дапаўняе, таму ўзнікае цэласнае адчуванне пастаноўкі, нягледзячы на тое, што ўсё рабілі дэбютанты.

У мяне даўно ўзнікла ідэя сумясціць у студэнцкай рабоце серыю дэбютаў. Па-першае, аўтарскі, каб малады драматург напісаў п'есу. Па-другое, акцёрскі, каб студэнтамі былі і мастак, і кампазітар. У "Досвітках" так і атрымалася: усе студэнты, акрамя мяне. Над музычным афармленнем працавала Наташа Бараноўская, студэнтка таго ж курса. Мастацкае афармленне — Сяргея Анісенкі, студэнта чацвёртага курса. Сёння я магу сказаць, што не памыліўся з выбарам кандыдатаў. На рэпетыцыях сама сабой узнікла нейкая адмысловая вагантаўская атмасфера. Яна садзейнічала таму, што прагон спектакля перад мастацкай радай прайшоў паспяхова, і ў выніку ён быў прыняты ў прагат Рэспубліканскага тэатра Беларускай драматургіі на правах маладзёжнай студыі-тэатра.

Падобны вопыт у нас ужо меўся са спектаклем "Макбет", які атрымаў узнагароду на фестывалі маладзёжных тэатраў у Гродне ў 2000 годзе.

Мы ўжо думаем, каб паставіць яшчэ колькі такіх адмысловых маладзёжных спектакляў.

— Ваша пастаноўка — спецыфічны беларускі погляд на творчасць Барыса Васільева?

— Абсалютна! Шчыра кажучы, я ўжо думаў сам пісаць інсцэніроўку. А потым мы сустрэліся з Ягорам.

— Чаму вы абралі менавіта яго інсцэніроўку?

— Даўно назіраю за яго творчым ростам. Ён займаў месцы на конкурсах — менавіта за

У нас не было раздрукоўкі роляў, як у прафесіяналаў. Прышоў аўтар, падпісаў адзін асобнік, дадаў свае пажаданні — і мы пачалі рэпэціраваць. Быў толькі адзін тэкст на ўсіх. Гэта — мой наўмысны ход.

Што датычыць фінансаў, часткова дапамог універсітэт, часткова тэатр.

— Не баіцеся канкурэнцыі з ТЮГам?

— Канкурэнцыі не баюся ўвогуле. Я ж рэжысёр і раблю "пра сваё". І мне, безумоўна, цікава, што робяць у ТЮГу, што там выцягнуць з адзінай літаратурнай крыніцы. Гэта не спартыўныя спаборніцтвы па прынтцыпе "хто горш, хто лепш" — гэта мастацтва, а значыць, на сцэне могуць суіснаваць дзве канцэпцыі.

Дарэчы, у рускім тэатры некалькі год таму таксама была п'еса па "Досвітках". Яе паставіў рэжысёр "Тэатра на Таганцы" Барыс Глаголеў.

— Якая аўдыторыя наведвае спектаклі ваеннай тэматыкі? Яна звычайная, ці ўсё ж такі ў ёй пераважае маладзёжны глядач?

— Гэта адмысловая аўдыторыя, якая цікавіцца маладзёжнымі спектаклямі, хоць у тых глядачоў узрост можа быць розным.

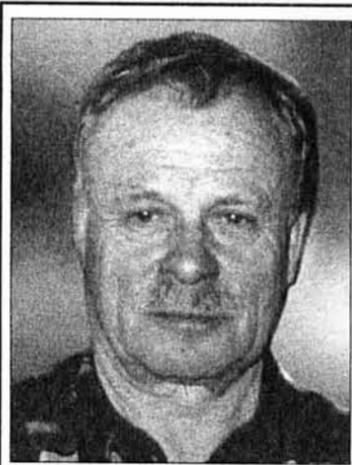
Вядома ж, на аўдыторыю ўплывае тэма вайны. Мы ставілі спектакль зусім не пра вайну, а хутчэй пра чалавечнасць і яе адсутнасць. Але вайну нельга было абысці — у тым ліку і гэтым імпрэза цікавая шырокаму колу глядачоў. Бо тэма зараз вельмі гарачая, яна літаральна "вісіць у паветры".

Мы не ставілі за мэту стварыць спектакль для пэўнай аўдыторыі. Мы практыкуем такі тэатр, у якім было б добра і немаўляці, і старому...

— Атрымліваецца так, што маладыя людзі, занятыя ў спектаклі, прадстаўляюць пакаленне "Каля 20-ці". Ім не давялося назіраць, а тым больш удзельнічаць, у нівольным ваенным канфлікце. Як яны ўстрымаюць вайну, і галоўнае, ці адчуваюць яе настолькі, каб выдатна сыграць?

— Вось гэта вельмі важнае пытанне. Нават я бачыў у арміі толькі тых афганцаў, якія вярнуліся ў выніку вываду савецкіх войскаў. І гэта былі другія людзі. У іх былі іншыя жыццёвыя погляды і арыенціры, яны па-іншаму размаўлялі.

Канечне, хлопцы і дзяўчынкі гэтага не ведалі. У арміі ніколі не былі, а я служыў. Таму, калі рэпэціравалі, нават заўвагі рабіў афіцэрскім тонам.

Ён быў Артыст...

Без яго пачне новы сезон Беларускай рэспубліканскай тэатр юнага глядача. Без яго завяршыцца праца над новым беларускім фільмам... Калегам, сябрам, родным — не верыцца, хаця ўжо і рытуальныя дзевяць дзён справілі. І глядачам-тэатралам — не верыцца. Бо Міхаіл Пятроў пакінуў свет зямны раптоўна, нечакана, недарэчна.

У ТЮГу, якому ён быў адданы з часу заканчэння калішняга Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, М. Пятроў быў не проста вядучым акцёрам, а універсалам. Талент артыста раскрыўся і ў героіка-рамантычных, і ў драматычных, і ў камедыяных ролях. Найбольш арганічна ён пачуваў сябе ў беларускім рэпертуары. «Марат Казей» В. Зуба, «Міколка-паравоз» паводле М. Лынькова — гэта ўжо класіка; «Палачанка» А. Дударова — новы дзень нашага ТЮГа, на сцэне якога М. Пятроў пераўвасабляўся ў героіў папулярных дзіцячых кніг, легенд і казак, ствараў выразны характары персанажаў У. Шэкспіра, Янкі Купалы, І. Шамікіна, А. Пушкіна, К. Гоць... Галоўную ролю Міхаіл Пятроў выконваў і ў сёлетняй прэм'еры — «А досвіткі тут ціхія...» паводле Б. Васільева.

Народны артыст Беларусі, уладальнік прызга «Крышталёвая Паўлінка»... Праз два гады святкавалі б 70-годдзе. Юбілей будзе ўжо без яго...

Сяргей ПАТАРАНСКІ

***

Памяці Міхася Пятрова

Як памру,
пастайце зорны крыж
на маёй магіле
хрысціянскай,
каб душы маёй
апошні крык
на Зямлі стаў зоркаю
нязгааснай, —
бо душа, як цела,
не памрэ,
а пакіне след
дзівосным чынам
у Душы,
якую справай грэў
існы жар
Нябёснае Айчыны.

Калектыў Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа з глыбокім жалем паведамляе аб заўчаснай смерці заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь, аднаго коласаўца ЛАБАНКА Аляксандра Іванавіча і выказвае шчырае спаўненне родным і бліжнім нябожчыка.

Гутарылі
Мікалай АНІПЧАНКА,
Сяргей ДУБОВІК

Ах, вернісаж!

Гадоў пяць таму лепшым адпачынкам для мяне было пагуляць па тым сталічным кутку, дзе мастакі прадаюць і часам малююць свае палотны. Глядзеў на розныя тэхнікі, на розныя сюжэты. А вярнуўшыся дадому, сам пачынаў “пэўкаць” пецярбургскімі фарбамі. Музеі і галерэі мастацтва не вельмі прываблівалі мяне: там заўсёды пачуваў сябе нейкім маленькім і нікчымным. А вулічны вернісаж — месца жывое, тут бачу майстроў, часцяком пры справе, магу пагутарыць з імі і нават запытацца, як маляваць тое ці іншае.

Знаходзіцца гэты куток паміж Дзяржаўным музеем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і Палацам культуры прафсаюзаў. Вось ён, “Вернісаж”: металічны каркас з не вельмі вялікай колькасцю гандлёвых месцаў. Спачатку бачыш амаль адны толькі малюнкi; рушыўшы далей, можна знайсці іншыя творы ды вырабы. Гандляры ў чаканні пакупнікоў: нехта курьць, нехта размаўляе з суседзям, хтосьці заняты справай.

На “Вернісажы” немнагалюдна. Можна, таму што завітаў сюды ў аўторак: гэта ж не субота ці нядзеля. Мiнулым разам я тут быў з год таму. І амаль нічога не змянілася: тыя ж карціны, вырабы з дрэва і скуры, розныя сувеніры і шмат чаго іншага. Некаторыя рэчы вісяць на тым самым месцы, што і летась. Раней думаў, што іх проста ніхто не купляе. Але потым адзін з гандляроў расказаў, што доволі часта паводле малюнкаў, якія асабліва падабаюцца людзям, робяцца копіі.

Падыходжу да майстра па дрэве, знаёмлюся. Яго завуць Дзмітрый Ільчынчык. Пытаюся, ці ладзіцца продаж.

— Адназначна сказаць не магу, але, калі параўноўваць з мінулым часам, дык пару гадоў таму людзі куплялі больш, — гаворыць майстар. У яго доўгія попелыныя валасы і вельмі прыгожая ўсмешка.

— А што з жывапісу больш за ўсё цікавіць пакупнікоў?

— Дарэмна задаю пытанне, адказ на якое ведаю.

На “Вернісажы” ёсць сапраўды выдатныя палотны. Але нашаму абывацелю яны нецікавыя. Што бачаць нашы дзеці дома на сценцы? “Тры багатыры”! І ўсё астатняе жыццё яны бачаць убства, агрэсію, грубасць — па тэлевізары, на вуліцы, у школе. Таму, калі хто прыходзіць сюды па падарунак, ён бярэ тое ж самае. Тутэйшыя гандляры ўжо звыкліся з тым, што людзі не купляюць сапраўдны жывапіс.

Я ведаю, што больш за ўсё цікавіць бальшыню. Партрэты, зробленыя паводле фотакарткі, шматлікія копіі з Айвазюўскага ды іншых класікаў жывапісу, а таксама бязглуздыя пейзажы. Многія чамусьці лічаць, што калі пейзаж падобны да фатаграфіі, дык гэта вельмі высокі клас. А сапраўдныя знаходкі, калі не шэдэўры ў гэтым жанры, марнеюць без патрэбы.

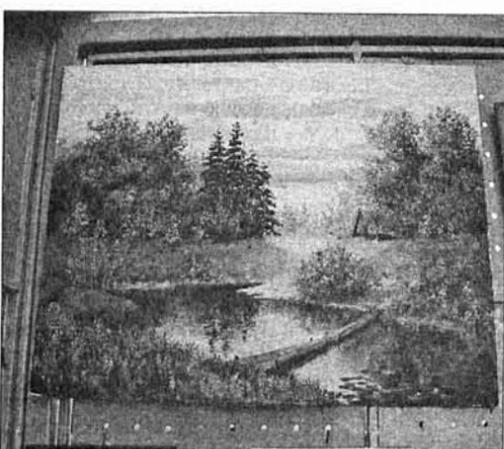
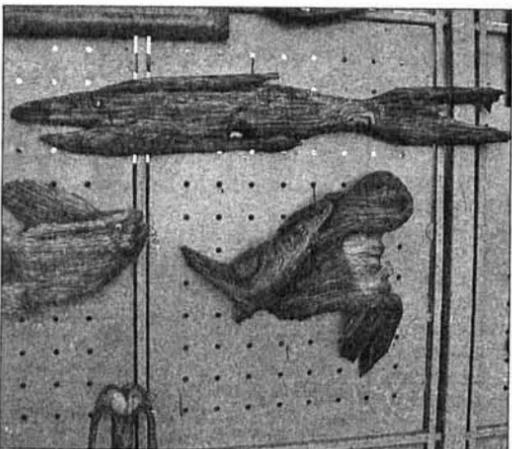
— Вось, — Дзмітрый Ільчынчык паказвае рукой на малюнак. Яго і я заўважыў, як толькі падшоў, бо ён жывы, так і вабіць вока (гл. фотаздымак). — Вісіць ужо вельмі доўга, ніхто не купляе.

— На ваш погляд, які ўзровень беларускага жывапісу?

— Вельмі высокі. Але наконт цікавасці нашых людзей да гэтага мы ўжо гаварылі... У мастацкіх галерэях праходзіць шмат высакласных выстаў, але за месяц іх наведвае чалавек 200 — 300. Не тое, што, напрыклад, у Нью-Йорку, дзе каля “Метрапалітэна” чэргі па два кіламетры...

Эх, і хацеў бы я ўсміхнуцца ды сказаць, што ў нас проста ўсе ходзяць на “Вернісаж”. Але гэта была б невыносная хлусня.

Алесь КІРЫКОВІЧ
Фота аўтара

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА ІV КВАРТАЛ 2005 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малодось»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10800 руб.
Ведамасная (індэкс — 749572)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 749852)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 4 месяцы — 7600 руб.
Ведамасная (індэкс — 748632)
на 2 месяцы — 4800 руб.
на 4 месяцы — 9600 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 4000 руб.
на 6 месяцаў — 12000 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 749682)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛЮ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Уладзімір ДАВЫДОЎСКІ
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Віктар КАВАЛЁЎ
Янка ЛАЙКОЎ
Інеса ПЕТРУСЕВІЧ
Ірына ШАЎЛЯКОВА
Наталля ЯКАВЕНКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захаравы, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДЦЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на “ЛіМ”.
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэагнэуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп’ютэрнага цэнтра
РВУ “Літаратура і Мастацтва”

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
“Выдавецтва
“Беларускі Дом друку”
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856 Наклад 2821
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
28.09.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
“Літаратура і Мастацтва”

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1132

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12